YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)

14 päivänä toukokuuta 1998 *

Asiassa T-311/94,

BPB de Eendracht NV, entiseltä nimeltään Kartonfabriek de Eendracht NV, Alankomaiden oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Appingedam (Alankomaat), edustajinaan asianajaja Alexandre Vandencasteele, Bryssel, ja solicitor Gordon Boyd Buchanan Jeffrey, Liverpool, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Arendt & Medernach, 8—10 rue Mathias Hardt,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään aluksi oikeudellisen yksikön virkamies Richard Lyal ja komissiossa toimiva kansallinen virkamies Rosemary Caudwell ja sittemmin Lyal avustajanaan barrister James Flynn, Englannin ja Walesin asianajajayhteisö, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.6.1997—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Tämä asia koskee EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1), sellaisena kuin se on oikaistuna ennen sen julkaisemista

26 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyllä komission päätöksellä C(94) 2135 lopullinen (jäljempänä päätös). Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

2 Päätöksen kohteena oleva tuote on kartonki. Päätöksessä mainitaan kolme kartonkityyppiä, joista käytetään nimityksiä GC-, GD- ja SBS-laatu.

3 GD-kartonkilaadun (jäljempänä GD-kartonki) sisäpinta on harmaa (uusiopaperia), ja tätä laatua käytetään yleensä muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden pakkauksiin.

4 GC-kartonkilaadun (jäljempänä GC-kartonki) pinta on valkoinen, ja tätä laatua käytetään yleensä elintarvikkeiden pakkauksiin. GC-kartonki on parempilaatuista kuin GD-kartonki. Aikana, jota päätös koski, näiden kahden tuotteen hintaero oli yleensä noin 30 prosenttia. Hyvälaatuista GC-kartonkia käytetään jossain määrin myös painotuotteisiin.

5 Täysin valkoisesta kartongista käytetään lyhennettä SBS (jäljempänä SBS-kartonki). Tällaisen kartongin hinta on noin 20 prosenttia korkeampi kuin GC-kartongin. Sitä käytetään elintarvikkeiden, kosmetiikan, lääkkeiden ja savukkeiden pakkauksiin, mutta se on pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi painotuotteisiin.

6 British Printing Industries Federation (jäljempänä BPIF), joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, teki 22.11.1990 päivätyllä kirjeellä komissiolle epävirallisen valituksen. BPIF väitti,

että Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kartonkia toimittavat tuottajat olivat useaan kertaan korottaneet hintojaan samanaikaisesti ja yhdenmukaisesti, ja se pyysi komissiota tutkimaan, oliko yhteisön kilpailusääntöjä mahdollisesti rikottu. BPIF julkaisi lehdistötiedotteen varmistaakseen, että sen toimenpide saa julkisuutta. Tämän tiedotteen sisältöä selostettiin alan ammattilehdistössä joulukuun 1990 aikana.

7 Myös Fédération française du cartonnage teki 12.12.1990 komissiolle epävirallisen valituksen, jossa se esitti Ranskan kartonkimarkkinoista vastaavia huomautuksia kuin BPIF valituksessaan.

8 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, tekivät 23.4. ja 24.4.1991 ennalta ilmoittamatta samanaikaisesti tutkimuksia useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

9 Näiden tutkimusten jälkeen komissio pyysi asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietoja ja asiakirjoja kaikilta niiltä, joille päätös on osoitettu.

10 Näiden tutkimusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio katsoi, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä vähintään vuoden 1991 huhtikuuhun.

11 Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille viimeksi mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn. Komissio lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä. Kaikki yritykset, joille väitetiedoksianto osoitettiin, vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti. Niitä kuultiin 7.—9.6.1993.

12 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

viii) Kartonfabriek de Eendracht NV:lle (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV) sakkoa 1 750 000 ecua;

— —"

13 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

14 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents' Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

15 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

16 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

17 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

18 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

19 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

20 Kantaja BPB de Eendracht NV, aiemmalta nimeltään Kartonfabriek de Eendraacht NV, on GD-kartongin tuottaja. Komission mukaan kantaja on osallistunut PC:n, JMC:n ja talousjaoston kokouksiin vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuun loppuun.

Oikeudenkäyntimenettely

21 Kantaja on nostanut tämän kanteen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 7.10.1994 jättämällään kannekirjelmällä.

22 Niistä muista 18 yhtiöstä, joiden katsottiin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, 16 on samoin nostanut kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94).

23 Asian T-301/94 kantaja Laakmann Karton GmbH peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 10.6.1996 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-301/94, Laakmann Karton vastaan komissio, 18.7.1996 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

24 Ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi velvoitettiin maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, ovat myös nostaneet kanteen päätöksestä (yhdistetyt asiat T-339/94, T-340/94, T-341/94 ja T-342/94).

25 Kanteen nosti myös CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä, jolle päätös ei ollut osoitettu. Se kuitenkin peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 8.1.1997 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-312/94, CEPI-Cartonboard vastaan komissio, 6.3.1997 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kutsui 5.2.1997 päivätyllä kirjeellä asianosaiset epäviralliseen kokoukseen erityisesti siksi, että nämä saisivat esittää

huomautuksensa asioiden T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Tässä 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa asianosaiset suostuivat tällaiseen yhdistämiseen.

27 Komissio ilmoitti 20.5.1997 päivätyllä telekopiolla vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, että ne Association of Cartonboard Manufacturersia (jäljempänä ACBM) koskevat asiakirjat, joita ei ole annettu kantajalle tiedoksi komissiossa käydyssä hallinnollisessa menettelyssä, voitiin antaa sen tietoon. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamo ilmoitti kantajalle 21.5.1997 päivätyllä kirjeellä mahdollisuudesta tutustua näihin asiakirjoihin.

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtajan 4.6.1997 antamalla määräyksellä edellä mainitut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti, koska asiat liittyvät toisiinsa; määräyksessä puheenjohtaja hyväksyi asian T-334/94 kantajan pyynnön luottamuksellisesta käsittelystä.

29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 20.6.1997 antamallaan määräyksellä asian T-337/94 kantajan pyynnön, että erästä asiakirjaa, jonka kyseinen kantaja oli esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, käsiteltäisiin luottamuksellisena.

30 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin pyytämällä asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset noudattivat näitä pyyntöjä.

31 Edellä 26 kohdassa mainittujen asioiden asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 25.6.—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asianosaisten vaatimukset

32 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa päätöksen

— tai ainakin kumoaa päätöksen 2 artiklan

— tai ainakin toteaa, että kilpailusääntöjen rikkominen ei ole kestänyt vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuuhun

— tai ainakin toteaa, että se maantieteellinen alue, jolla kilpailusääntöjä väitetään rikotun, ei ole oikea,

— tai viimesijaisesti ainakin alentaa sakkoa sekä

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

33 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus

34 Kumoamisvaatimuksensa tueksi kantaja vetoaa neljään kanneperusteeseen. Ensimmäisen kanneperusteen mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska komissio ei väitetiedoksiannossa ja päätöksessä ole täsmällisesti todennut yksittäisten tuottajien käyttäytymistä. Myös toinen kanneperuste liittyy puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen, sillä kantajan mukaan komissio ei ole antanut sille tiedoksi kaikkia asiakirjoja. Kolmas kanneperuste koskee perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista. Neljännen kanneperusteen mukaan komissio on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklaa, koska se on tehnyt ilmeisen virheen sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen arvioinnissa.

35 Aluksi on syytä tarkastella ensimmäistä ja kolmatta kanneperustetta, sen jälkeen neljättä ja lopuksi toista kanneperustetta.

A Kanneperuste, jonka mukaan kantajan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska komissio ei väitetiedoksiannossa ja päätöksessä ole täsmällisesti todennut yksittäisten tuottajien käyttäytymistä

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

36 Kantaja ei kiistä sitä, että komissio voi osoittaa kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen näyttämällä toteen ensin

kartellin olemassaolon, sen toimintatavan ja sen tärkeimmät ominaispiirteet kokonaisuutena ja sen jälkeen sen, onko sellaisia vakuuttavia ja ratkaisevia todisteita, joilla kukin tuottaja voidaan yhdistää yhteiseen järjestelmään, sekä sen, milloin kukin tuottaja on osallistunut kartelliin (päätöksen 116 ja 117 perustelukappale).

37 Kantajan mukaan komissio ei ole kuitenkaan yksilöinyt kilpailusääntöjen vastaiseksi katsottua järjestelmää asianmukaisesti, koska se ei ole määritellyt tarkasti sen soveltamisalaa ja laajuutta. Kantaja katsoo, että on virheellistä olettaa, että kaikki PG Paperboardiin kuuluneet ja sen eri toimielimissä edustettuina olleet tuottajat olisivat osallistuneet kartelliin (päätöksen 119 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Samoin on virheellistä katsoa, että talousjaoston toiminta olisi ollut osa lainvastaista järjestelmää (saman perustelukappaleen toinen kohta). Komission päätelmässä, jonka mukaan kaikilla PG Paperboardin toimielimillä oli pääasiallisesti lainvastainen tarkoitus, ei oteta huomioon PC:n eikä talousjaoston osuutta. Kantaja katsoo, että niistä 29:stä JMC:n kokouksesta, jotka pidettiin kyseisenä aikana, ainoastaan viidessä on mahdollisesti käsitelty hintojen vahvistamista.

38 Kantaja väittää toiseksi, että komission on todistettava, että jokainen, jolle päätös on osoitettu, kykenee sen perusteella päättelemään täsmällisesti itseään vastaan esitetyt väitteet (asia T-12/89, Solvay v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-907, 276 kohta). Tämä edellytys ei kantajan osalta ole kuitenkaan täyttynyt. Toisin kuin komissio toteaa päätöksen 118 perustelukappaleessa, ei ole olemassa sellaisia suoria todisteita, joiden perusteella kantajan osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen voitaisiin näyttää toteen.

39 Kantaja kiistää komission toteamuksen, jonka mukaan "minkään perusteella ei voida katsoa — —, että yritykset olisivat voineet valita ne kartellin osatekijät, joihin ne halusivat osallistua, ja olla osallistumatta muihin" (116 perustelukappaleen

toinen kohta). Voidakseen tehdä tällaisen päätelmän komission olisi pitänyt näyttää toteen, että yritys ei voinut osallistua yhteen järjestelmän osatekijään osallistumatta niihin kaikkiin. Komissio on kuitenkin itsekin myöntänyt, että ainoastaan suuret tuottajat osallistuivat eräisiin järjestelmän kaikkein tärkeimpiin osatekijöihin (36, 51 ja 71 perustelukappale).

40 Kantaja katsoo, että komission käsitys yritysten syyllisyydestä perustuu olettamaan (116 perustelukappaleen viimeinen kohta), sillä komissiolla ei ole niiden syyllisyydestä mitään varsinaista näyttöä, ja että komissio loukkaa näin syyttömyysolettaman periaatetta.

41 Kantajan käsityksen mukaan sen osalta päteviä ovat vain ne väitteet, jotka on esitetty yksityiskohtaisesti väitetiedoksiantoon liitetyissä yrityskohtaisissa tiedoissa, eli ne, jotka koskevat yhdenmukaistettuihin hinnankorotuksiin osallistumista Yhdistyneessä kuningaskunnassa huhtikuussa 1989, huhtikuussa 1990 ja tammikuussa 1991.

42 Kantajan mukaan sen ei ole väitetiedoksiannossa väitetty osallistuneen yhdenmukaistettuun hinnankorotukseen Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuonna 1987. Komissio ei voi korjata tätä seikkaa vain vetoamalla 4.5.1993 päivätyssä kirjeessään hinta-aloitteita koskevien asiakirjojen erääseen tekniseen liitteeseen.

43 Komissio vetoaa soveltamaansa lähestymistapaan, sellaisena kuin se on esitetty päätöksen 116 ja 117 perustelukappaleessa.

44 Komission mukaan sillä ei ole velvollisuutta jakaa yritysten jatkuvaa toimintaa useiksi erillisiksi kilpailusääntöjen rikkomisiksi, eikä väitettä siitä, että eri tuottajat ovat osallistuneet tietyssä tilanteessa kartellin toimintaan tai kartellin tiettyyn

ilmenemismuotoon, voida osoittaa vääräksi ainoastaan sillä perusteella, että yritysten osallistumista ei ole näytetty toteen suorilla todisteilla (asia T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-867, 126 kohta).

45 Vastauksena kantajan väitteisiin komissio toteaa, että yhteisen järjestelmän täsmällinen soveltamisala ja laajuus on joka tapauksessa määritelty oikein (päätöksen 119 perustelukappale).

46 Komission mukaan kantajaa vastaan esitetyt väitteet on myös yksilöity riittävästi väitetiedoksiannossa ja päätöksessä.

47 Se, että kantaja oli PG Paperboardin jäsen ja osallistui kyseessä olevana ajanjaksona säännöllisesti PC:n, JMC:n ja talousjaoston kokouksiin, osoittaa komission mukaan sen, että kantaja on osallistunut kartelliin.

48 Komissio toteaa kantajan väitteeseen, jonka mukaan ainoat kantajaa vastaan pätevästi esitetyt väitteet ovat ne, jotka on esitetty yrityskohtaisissa tiedoissa eli jotka koskivat yhdenmukaistettuihin hinnankorotuksiin osallistumista Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuosina 1989, 1990 ja 1991, että kantaja on tietoisesti kieltäytynyt lukemasta väitetiedoksiantoa ja yrityskohtaisia tietoja yhdessä huolimatta yrityskohtaisiin tietoihin sisältyneestä nimenomaisesta, erikseen lähetetystä huomautuksesta, väitetiedoksiannon sivusta 75 ja komission 4.5.1993 päivätystä kirjeestä.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

49 Kantajan väitteitä, joiden mukaan sen puolustautumisoikeuksia olisi loukattu, koska komissio ei ole päätöksessä täsmällisesti todennut yksittäisten tuottajien käyttäytymistä, ei voida hyväksyä.

50 Siltä osin kuin näillä väitteillä pyritään näyttämään toteen, että kantajaa vastaan esitettyjä väitteitä ei ole esitetty päätöksessä riittävän selkeästi, kantajan väitteitä on tarkasteltava perusteluvelvollisuuden rikkomista koskevan kanneperusteen yhteydessä. Siltä osin kuin kantaja kiistää sen, että päätökseen sisältyisi näyttö sen osallistumisesta kartelliin, väitettä on tutkittava päätöksen oikeellisuutta koskevan kysymyksen yhteydessä; niinpä se ei ole merkityksellinen tässä yhteydessä.

51 Kantajan väitteitä, joiden mukaan ainoat sitä vastaan pätevästi esitetyt väitteet ovat ne, jotka on esitetty väitetiedoksiantoon liitetyissä yrityskohtaisissa tiedoissa, ei voida myöskään hyväksyä.

52 Tältä osin riittää, kun todetaan, että näiden kantajalle osoitettujen yrityskohtaisten tietojen johdanto-osassa todetaan nimenomaisesti, että "yrityskohtaisia tietoja ja yleistä väitetiedoksiantoa on luettava yhdessä".

53 Yrityskohtaisiin tietoihin sisältyvät lisäksi seuraavat täsmennykset:

"Otsikon 'Pääasiallinen näyttö [yrityksen] osallistumisesta kartelliin' alla mainittuja seikkoja ei tule ymmärtää siten, että ne olisivat tyhjentävä selvitys kaikista niitä tavoista, joilla yrityksenne on rikkonut 85 artiklaa. Kilpailusääntöjen

rikkomiseen, johon yrityksenne väitetään osallistuneen, liittyviä muita yksityiskohtia mainitaan yleisessä väitetiedoksiannossa. Tässä mainitut seikat ovat tärkeimpiä suoria ja/tai epäsuoria todisteita, joista ilmenee yrityksenne osallistuneen kartelliin."

54 Komissio esittää väitetiedoksiannossa (s. 75—78) vielä syyt, joiden vuoksi kaikkia niitä yrityksiä, joille kyseinen asiakirja on osoitettu, syytetään osallistumisesta kaikkiin kilpailunvastaisiin toimiin. Tämä selitys on lisäksi samanlainen kuin päätöksen 116—119 perustelukappaleeseen sisältyvä selitys.

55 Näin ollen on täsmennetty (s. 76), että tämän asian kaltaisessa tapauksessa "sen jälkeen kun kartellin olemassaolo ja sen toimintatapa on näytetty toteen, riittää, että kukin tuottaja kyetään yhdistämään yhteiseen järjestelmään vakuuttavilla ja ratkaisevilla todisteilla ja osoittamaan, kuinka kauan kukin tuottaja on osallistunut kartelliin".

56 Näin ollen on katsottava, että väite, jonka mukaan kantaja on osallistunut kartelliin kokonaisuudessaan, on esitetty väitetiedoksiannossa riittävän selkeästi niin, että kantaja on voinut saada siitä todellisuudessa tiedon. Väitetiedoksianto on siten täyttänyt tältä osin tehtävänsä eli sillä on ilmoitettu yrityksille kaikki ne seikat, jotka ovat niille tarpeen, jotta ne voivat puolustautua tehokkaasti, ennen kuin komissio tekee lopullisen päätöksen (ks. mm. yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, s. I-1307, 42 kohta).

57 Kantajan väite, jonka mukaan sen puolustautumisoikeuksia olisi loukattu, koska väitetiedoksiannossa sen ei väitetty osallistuneen yhdenmukaistettua hinnankorotusta koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön Yhdistyneessä kuningaskunnassa tammikuussa 1987, on myös hylättävä. Ei ole tarpeen tutkia, onko tämä väite esitetty riittävän selvästi itse väitetiedoksiannossa, sillä riittää, kun todetaan, että saatuaan

kantajan vastauksen väitetiedoksiantoon komissio korosti 4.5.1993 päivätyssä kirjeessään, että kantajan on väitetty osallistuneen hinnankorotusta koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön Yhdistyneessä kuningaskunnassa tammikuussa 1987.

58 Kyseisessä kirjeessä todetaan seuraavaa:

"Varsinaisista 'hinta-aloitteista', on lisäksi todettava, ettei ole perusteltua todeta (vastauksenne 52 kohta), että 'komissio ei väitä, että [Kartonfabriek de Eendracht] olisi osallistunut yhdenmukaistettuun hinta-aloitteeseen Yhdistyneessä kuningaskunnassa tammikuussa 1987', eikä varsinkaan (64 kohta), että 'komissio ei ole väittänyt, että tammikuun 1987 korotus olisi ollut tulosta tuottajien välisestä yhteistoiminnasta'. Nämä toteamukset toistetaan vastauksenne 150 kohdassa.

Komissio todellakin väittää, että vuoden 1987 hinta-aloite oli salaisessa yhteistyössä tehty sopimus ja että asiakkaanne on osallistunut siihen.

Tältä osin viittaan 'hinta-aloitteita' koskevien asiakirjojen osioon A ja erityisesti sivun 3 kolmanteen kohtaan ja sivuun 4 kokonaisuudessaan."

59 Kantajalle on 4.5.1993 päivätyssä kirjeessä tarjottu nimenomaisesti mahdollisuus hallinnollisen menettelyn aikana kolmen viikon kuluessa esittää huomautuksensa väitteestä, joka koskee sen osallistumista hinnankorotusta koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön Yhdistyneessä kuningaskunnassa tammikuussa 1987, joten komissio ei ole estänyt kantajaa esittämästä ajoissa kantaansa tästä väitteestä (ks. vastaavasti. asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461,

11 kohta ja asia 107/82, AEG v. komissio, tuomio 25.10.1983, Kok. 1983, s. 3151, 27 kohta).

60 Kanneperuste on siten hylättävä.

B *Perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista koskeva kanneperuste*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

61 Kantaja korostaa esittäneensä väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa syyt, joiden vuoksi se katsoo, ettei mikään niistä asiakirjoista, jotka komissio voi ottaa huomioon, tue komission esittämiä väitteitä. Kantaja on kehottanut komissiota nimenomaisesti tarkentamaan väitteitään. Komissio ei ole kuitenkaan vastannut kantajan väitteisiin.

62 Komissio toteaa, että se on yksilöinyt väitteensä väitetiedoksiannossa. Komissio katsoo olevansa perustamissopimuksen 190 artiklan perusteella velvollinen esittämään ainoastaan ne todisteet ja oikeudelliset ja taloudelliset perustelut, joilla päätöstä perustellaan; komissio on tehnytkin näin nyt esillä olevassa asiassa, sillä se on yksilöinyt ja esittänyt todisteet siitä, että kantaja on osallistunut yhteen kilpailusääntöjen rikkomiseen, esittänyt päätöksessään yksityiskohtaisesti Storan ilmoitukset ja kirjalliset todisteet, jotka näyttävät toteen PG Paperboardin jaostojen toiminnan luonteen, ja yksilöinyt myös kokoukset, joihin kantaja on osallistunut, ja hinnankorotukset, jotka se on toteuttanut kartellissa tehtyjen päätösten mukaisesti.

63 Komission mukaan kantaja on jättänyt ottamatta huomioon sen, miten yksinkertaisesti komissio on tutkinut tärkeimmät sen esittämistä väitteistä, eikä kantaja ole

vuoden 1987 hinnankorotusta koskenutta väitettä lukuun ottamatta kyennyt mainitsemaan kohtia, joiden osalta komissio olisi jättänyt yksilöimättä tarkasti kantajaa vastaan esittämänsä väitteet.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

64 Kantajan väitteet on ymmärrettävä siten, että päätös ei olisi riittävästi perusteltu kantajan kilpailusääntöjen rikkomisen osalta.

65 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (asia 24/62, Saksa v. komissio, tuomio 4.7.1963, Kok. 1963, s. 129, 143; yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, Kok. 1984, s. 19, 22 kohta ja asia T-44/90, La Cinq v. komissio, tuomio 24.1.1992, Kok. 1992, s. II-1, 42 kohta) jollekulle vastainen päätös on perusteltava niin, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta ja että asianomainen saa tietää, miksi päätös on tehty, puolustaakseen tarvittaessa oikeuksiansa ja voidakseen tutkia, onko päätös asianmukainen.

66 Perustelujen puuttumista tai riittämättömyyttä on pidettävä olennaisten menettelymääräysten rikkomista koskevana kanneperusteena, joka on sellaisena pidettävä erillään riidanalaisen päätöksen perustelujen virheellisyyttä koskevasta kanneperusteesta, joka on sitä vastoin käsiteltävä tutkittaessa päätöksen aineellista oikeellisuutta.

67 Päätöksessä viitataan suoraan kantajaan yhdenmukaistettujen hinnankorotusten kuvauksen yhteydessä (79 perustelukappale ja päätöksen liitteenä olevat taulukot A, D, F ja G). Lisäksi päätöksen perustelukappaleet, joissa kuvataan JMC:ssä käytyjä kilpailun rajoittamiseen tähdänneitä keskusteluja (erityisesti 44—46, 58, 71, 73, 84, 85 ja 87 perustelukappale), koskevat välttämättä kantajaa, joka ei kiistä

osallistuneensa kahteen tämän toimielimen kokoukseen. Päätöksessä esitetään lisäksi selkeästi se, millä tavoin komissio on päätynyt katsomaan kantajan osallistuneen kartelliin kokonaisuudessaan (116—119 perustelukappale).

68 Näin ollen päätöksen perusteluissa on annettu kantajalle riittävät tiedot, jotta tämä voi tietää ne tärkeimmät tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin perustui se komission päättely, että kantaja oli rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa.

69 Tämän vuoksi päätöksen perustelujen puutteellisuutta koskeva kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

C Kanneperuste, jonka mukaan perustamissopimuksen 85 artiklaa on rikottu, koska komissio on tehnyt ilmeisen virheen arvioidessaan tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

PG Paperboardin toimielimet

— PC:n tehtävät ja kantajan osallistuminen sen toimintaan

70 Kantaja väittää, että vuoden 1986 puolivälin ja huhtikuun 1991 välillä se on osallistunut yhdeksästä komission esille tuomasta PC:n kokouksesta kahteen eli 4.12.1987 ja 17.11.1988 pidettyihin kokouksiin. Kantaja kiistää osallistuneensa

20.5.1987 pidettyyn kokoukseen, toisin kuin päätöksen liitteenä olevasta taulukosta 3 ilmenee.

71 Kantaja kiistää sen, että PC:n tehtävänä olisi ollut ilmoittaa tuottajille hinnat, joista väitetään sovitun PWG:ssä. Väite, jonka mukaan PC sai PWG: ltä raportteja ja jonka mukaan PC:n jäsenet saivat tietoja sovellettavista hinnoista, perustuu siihen olettamaan, että tällaiset tiedot olisi ilmoitettu sitä PWG:n kokousta, jossa hinnankorotuksesta päätettiin, välittömästi seuranneessa PC:n kokouksessa. Kantaja osallistui PC:n kokouksiin kuitenkin vain satunnaisesti, ja sen osallistumisen ajankohtia koskevista tiedoista ilmenee lisäksi, ettei kantaja ole ollut tietoinen mistään hinta-aloitteista.

72 Kantaja väittää myös, että niiden tapojen kuvailu, joilla PWG:n päätöksistä ilmoitettiin PC:lle (päätöksen 38 perustelukappale), perustuu Storan ja Stora-konserniin kuuluvan Feldmühlen hallituksen entisen jäsenen Roosin keskenään ristiriitaisiin selityksiin (ks. jäljempänä 127 kohta).

73 Kantaja kiistää sen, että Mayr-Melnhofin myyntiasiamieheltä Yhdistyneessä kuningaskunnassa löytynyt, 10.11.1986 pidettyä kokousta koskeva sisäinen muistio (päätöksen 41 perustelukappale, väitetiedoksiannon liite 61) sisältäisi seikkoja, jotka paljastaisivat hintojen vahvistamista PC:ssä koskeneen salaisen yhteistyöpolitiikan. Kantajan mukaan ei ole näytetty toteen, että kyseinen muistio olisi laadittu juuri PWG:n tai PC:n kokouksesta eikä jostain muusta yksityisestä kokouksesta. Muistio ei myöskään tue komission päätelmää, jonka mukaan PC:n jäsenille olisi ilmoitettu sovellettavista hinnoista.

74 Kantaja toteaa vielä, että komission väite, jonka mukaan PC:n tehtäviin kuului myös hinta-aloitteiden toteuttamisen valvominen, ei sisälly päätökseen ja on perusteeton. Stora ei ole koskaan ilmoittanut, että PC:llä olisi ollut tällainen tavoite.

75 Kantaja kiistää yleisemminkin sen, että PC olisi osallistunut keskusteluihin, jotka koskivat alan yhteistä kilpailunrajoittamissuunnitelmaa (päätöksen 1 artikla).

76 Vastauskirjelmässään komissio myöntää, ettei kantaja ole osallistunut 20.5.1987 pidettyyn PC:n kokoukseen ja että päätöksen liitteenä olevassa taulukossa 3 on siten virhe. Kantaja on kuitenkin osallistunut 26.6.1986 ja 17.11.1988 pidettyihin PC:n kokouksiin. Komission mukaan ei ole näytetty toteen, että kantaja olisi osallistunut näihin kokouksiin muussa kuin kartelliin liittyvässä tarkoituksessa (asia T-3/89, Atochem v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1177, 53 ja 54 kohta) tai että kantaja olisi vetäytynyt pois yhteisestä aloitteesta.

77 Komissio katsoo, että kokousten ajankohtia koskeva väite, jonka mukaan PC:n kokouksissa ei ole voitu keskustella hinta-aloitteista, on paikkansapitämätön kahdesta syystä. Kantaja ei ensinnäkään ole ilmoittanut kaikkien niiden kokousten määrää ja ajankohtaa, joihin se on osallistunut. Toiseksi Stora on kuvaillut riittävällä tavalla PC:n tehtäviä (väitetiedoksiannon liite 39, s. 4 ja 5), ja on selvää, että PC:n kokousten tavoite oli pääasiallisesti lainvastainen. On joka tapauksessa selvää, että kantajan PC:n kokouksiin osallistumisen ajankohdat osuvat yhteen tiedossa olevien hinta-aloitteiden kanssa.

78 Komissio ei myöskään hyväksy kantajan väitettä, jonka mukaan mikään ei osoita, että väitetiedoksiannon liitteenä 61 oleva muistio koskisi (10.11.1986 pidettyä) PC:n kokousta. Komissio korostaa, että Weig alkoi osallistua PWG:n kokouksiin vasta vuonna 1988, mutta muistiossa mainitaan tämän tuottajan edustaja. Muistiossa joka tapauksessa korostetaan PWG:n ja PC:n välistä suhdetta, sellaisena kuin Stora on sitä kuvaillut. Näin ollen on syytä katsoa, että muistio koskee tosiasiassa PC:n kokousta.

— JMC:n tehtävät ja kantajan osallistuminen sen toimintaan

79 Kantaja korostaa ensinnäkin osallistuneensa 29:stä komission mainitsemasta vuoden 1986 puolivälin ja huhtikuun 1991 välisenä aikana pidetystä JMC:n kokouksesta vain kahteen eli 4.4.1989 ja 20.11.1990 pidettyihin kokouksiin.

80 Kantaja riitauttaa myös JMC:n tehtäviä koskevat komission päätelmät. Niiden kokousten aikajärjestyksen perusteella, joihin se on osallistunut, kantaja kiistää päätöksen 44 perustelukappaleeseen sisältyvän JMC:n pääasiallisen tavoitteen kuvauksen oikeellisuuden. Se kiistää erityisesti sen, että 4.4.1989 pidetyn JMC:n kokouksen tavoitteena olisi ollut joko päättää mahdollisuudesta toteuttaa hinnankorotus tai määritellä PWG:n päättämän maalis—huhtikuun 1989 hinta-aloitteen toteuttamistavat, koska tuottajat olivat sopineet vuoden 1988 lopussa (päätöksen 79 perustelukappale) maaliskuussa 1989 toteutettavasta hinnankorotuksesta sekä siitä, että tuottajat ilmoittaisivat tästä hinta-aloitteesta tammikuussa 1991. Kantaja kiistää myös sen, että marraskuussa 1990 pidetyn JMC:n kokouksen tavoitteena olisi voinut olla tammikuun 1991 hinta-aloitteen toteuttaminen ja sen toteuttamistapojen määrittäminen. Komission mukaan tästä hinta-aloitteesta nimittäin sovittiin kesäkuussa 1990, ja siitä ilmoitettiin syys—lokakuussa 1990 eli ennen JMC:n marraskuun kokousta. Päätöksen 87 ja 88 perustelukappaleesta ilmenee lisäksi, että korotusta koskevat yksityiskohdat päätettiin 6.9.1990 pidetyssä JMC:n kokouksessa.

81 Kantaja kiistää yleisemminkin sen, että JMC olisi osallistunut keskusteluihin, jotka koskivat alan yhteistä kilpailunrajoittamissuunnitelmaa (päätöksen 1 artikla).

82 Kantaja myöntää komission näyttäneen toteen, että väitetiedoksiannon liite 117 eli Renan myyntijohtajan käsinkirjoitetut muistiinpanot ja liite 109 eli Mayr-Melnhofin markkinointijohtajan (Mayr-Melnhof-konsernin myynnistä vastaavalle markkinointijohtajalle Saksassa) Katznerille osoittama luottamuksellinen muistio ovat JMC:n kokouksia koskevia asiakirjoja. Näissä kokouksissa kuitenkin keskus-

teltiin pelkästään GC-kartonkilaatuihin liittyvistä kysymyksistä, eikä kantaja valmista tätä kartonkia. Väitetiedoksiannon liitteeseen 117 sisältyy lisäksi joukko tietoja, joista vain osa on saatu JMC:n kokouksessa (ks. Renan lähetekirje, väitetiedoksiannon liite 116).

83 Kantajan mukaan ei ole näytetty toteen, että muut asiakirjat, joihin komissio vetoaa, koskisivat JMC:n kokouksia. Näin ollen ei ole näytetty toteen, että väitetiedoksiannon liite 111 eli Renalta saatu ruotsiksi koneella kirjoitettu hintaluettelo, jossa "ilmoitetaan kunkin laadun osalta suunniteltujen korotusten ajankohta ja määrä kunakin kansallisena valuuttana" (päätöksen 80 perustelukappale), liittyisi JMC:n tai edes jonkin muun PG Paperboardin toimielimen kokoukseen.

84 Kantaja toteaa, että komission mukaan FS-Kartonin myyntijohtajan laatimat, 11.1.1990 päivätyt muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 113), joihin viitataan päätöksen 84 perustelukappaleessa, koskevat JMC:n kokousta, jossa käsiteltiin maalis—huhtikuun 1990 aloitteen toteuttamista. Se korostaa kuitenkin, että Mayr-Melnhofin ilmoitusten mukaan kyse on sisäiseen käyttöön tarkoitetuista muistiinpanoista, jotka laadittiin erästä kokousta varten, ja että tältä osin ei ole olemassa muuta näyttöä.

85 Lisäksi Renalta saadut, 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta koskevat yksityiskohtaiset käsinkirjoitetut muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 118), jotka mainitaan päätöksen 87 perustelukappaleessa, olivat Renan mukaan vain "talousarviokokousta varten laadittu luonnos". Siltä osin kuin tässä asiakirjassa käsiteltiin GD-laatuja, asiakirjan laatija on todennut virheellisesti, että kaikki tuottajat ilmoittaisivat 8.10. voimaan tulevista hinnankorotuksista. Kantaja väittää ilmoittaneensa hinnankorotuksesta vasta 31.10. ja kiistää osallistuneensa sopimukseen, jolla väitteiden mukaan pyrittiin GD-laatujen hintojen korottamiseen.

86 Kantaja kiistää lisäksi komission päätelmän, jonka mukaan siitä huolimatta, että kaikki komission saamat, JMC:n kokouksiin liittyvät asiakirjat koskivat GC-laatuja, niiden voitiin muun kirjallisen näytön puuttuessa katsoa edustavan

myös GD-laatujen osalta pidettyjä kokouksia sekä JMC:n kokousten aiheita yleensäkin (päätöksen 113 perustelukappale). Kantaja väittää, ettei Stora ole ilmoituksissaan, joihin komissio on vastineessaan vedonnut, tehnyt mitään eroa niiden kokousten välillä, joihin GC-kartongin tuottajat ja GD-kartongin tuottajat osallistuivat.

87 Kantajan mukaan komissio on laskenut 29 kyseisenä ajanjaksona pidettyä JMC:n kokousta mutta ainoastaan viisi hinta-aloitetta. Kantaja päättelee tästä, että JMC olisi voinut hoitaa väitteiden mukaisia lainvastaisia tehtäviä vain harvoissa näistä kokouksista eli niissä, jotka välittömästi koskivat PWG:n hinta-aloitteita.

88 Kantaja katsoo vielä, että väite, jonka mukaan "PWG teki JMC:ssä suoritetun valmistelun pohjalta periaatepäätöksiä korotusten ajankohdista ja määristä" (päätöksen 72 perustelukappale), ei perustu todisteisiin.

89 Komissio katsoo kantajan osallistuneen 3.—4.4.1989 ja 19.—20.11.1990 pidettyihin JMC:n kokouksiin. Lisäksi kantaja on käynyt tietyistä aiheista keskusteluja muiden tuottajien kanssa niiden kokousten johdosta, joihin se ei ole osallistunut, minkä kantaja itsekin myöntää. Lisäksi kantajan väitteet on hylättävä esitettyjen todisteiden (väitetiedoksiannon liitteet 109, 113, 117 ja 118) perusteella siltä osin kuin todisteet osoittavat, että JMC:n tavoitteena oli ensinnäkin päättää, voitiinko hintoja korottaa ja jos voitiin, niin miten, sekä ilmoittaa päätelmistään PWG:lle, ja toiseksi määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa (päätöksen 44 perustelukappale). Storan toisesta ilmoituksesta (väitetiedoksiannon liite 39, s. 9) ilmenee vielä, että JMC:n tehtäviin kuului myös keskustella niistä vaikeuksista, jotka liittyivät näiden korotusten toteuttamiseen sekä GC-laatujen että GD-laatujen osalta.

90 Erityisesti huhtikuun 1989 korotuksen osalta on todettava, että kantaja osallistui 17.11.1988 pidettyyn PC:n kokoukseen, jossa tehtiin korottamista koskeva periaatepäätös. Kantajan Yhdistyneessä kuningaskunnassa tekemästä korotuksesta, joka oli 25 Englannin puntaa (GBP), ilmoitettiin sen asiakkaille 16.2.1989, ja sitä sovellettiin 10.5.1989 alkaen. Se, että kantajan käyttäytyminen johtui kartellista, ilmenee kahdesta eri asiakirjasta eli Finnboard (UK) Ltd: ltä saadusta päiväämättömästä hintaluettelosta, jonka otsikkona on "Hinnankorotukset vuoden 1989 toisella vuosineljänneksellä" ja johon sisältyy GD-laatujen hinnankorotukset kaikilla kansallisilla markkinoilla Yhdistyneen kuningaskunnan markkinat mukaan lukien, sekä 14.2.1989 päivätystä Fiskebyn asiakirjasta (asiakirja D-G-1), joka vahvistaa nämä tiedot. Komissio muistuttaa tässä yhteydessä, että kantaja osallistui 3.—4.4.1989 pidettyyn JMC:n kokoukseen ja että kantajan myyntiedustaja Yhdistyneessä kuningaskunnassa osallistui 4.4.1989 pidettyyn Paper Agents Associationin (jäljempänä PAA) kokoukseen keskustellakseen kartellissa tehdyn sopimuksen toteuttamisesta.

91 Komission mukaan 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta koskevista asiakirjoista (Renan muistiinpanot) ilmenee tammikuun 1991 hinnankorotuksen osalta, että siitä oli tarkoitus ilmoittaa kaikkien laatujen osalta, että sen määrä oli 40 GBP Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja että se tuli voimaan 31.1.1991 alkaen. Komissiolla ei ole tietoa siitä, onko kantaja osallistunut tähän kokoukseen, mutta se toteaa kantajan olleen edustettuna 18.9.1990 pidetyssä PAA:n kokouksessa, jossa käytiin kyseistä korotusta koskeneita keskusteluja; tämä ilmenee Iggesund Board Salesilta saaduista muistiinpanoista (väitetiedoksiannon liite 132). Komissio toteaa, että 19.—20.11.1990 pidetyssä JMC:n kokouksessa käsiteltiin lähinnä korotuksen toteuttamisen edistymisen seurantaa ja että kantaja oli ilmoittanut korotuksesta nimenomaan 31.10.1990. Kantaja korotti hintojaan 40 GBP:llä 28.1.1991 alkaen.

92 Komissio kiistää kantajan väitteen, jonka mukaan JMC:n kokoukset olisivat koskeneet ainoastaan GC-kartonkia. 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta koskevat Renan muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 118) liittyvät näet kaikkia laatuja koskeneeseen hinnankorotukseen, ja myös Storan ilmoitukset tukevat tätä (väitetiedoksiannon liite 39, s. 6 ja 8).

93 Lisäksi 6.9.1989 pidettyä JMC:n kokousta koskevista Renan muistiinpanoista (väitetiedoksiannon liite 117) käy ilmi niiden hinnankorotusten yksityiskohdat, joista ilmoitettiin kaikkina kansallisina valuuttoina, ja siinä arvioidaan asiakkaiden reaktioita sekä korotusten toteuttamisessa saavutettua edistystä eri kansallisilla markkinoilla.

— Talousjaoston tehtävät ja kantajan osallistuminen sen toimintaan

94 Kantaja, joka myöntää osallistuneensa päätöksessä tarkoitettuna aikana seitsemään talousjaoston kokoukseen, väittää, että kokouksissa keskusteltiin kysymyksistä, joiden käsittelyyn oli perusteltua intressiä alalla.

95 Kantaja kiistää sen, että kartongin markkinatilanteen analysointi ja arviointi eri maiden osalta (päätöksen 50 perustelukohta) olisi ollut keskustelujen keskeinen aihe.

96 Komission väite, jonka mukaan "[m]arkkinatilannetta koskevat keskustelut eivät olleet päämäärättömiä: kaikilla kansallisilla markkinoilla vallitsevaa tilannetta koskevat keskustelut on asetettava suunniteltujen hinta-aloitteiden yhteyteen ja erityisesti sen yhteyteen, että hinnankorotusten tukemiseksi todettiin tarvittavan tilapäisiä seisokkeja tehtailla" (päätöksen 50 perustelukappale), ei ole kantajan mukaan perusteltu. FS-Kartonin edustajan laatimasta muistiosta (väitetiedoksiannon liite 70), joka komission mukaan koskee 3.10.1989 pidetyn talousjaoston kokouksen "tärkeimpiä aiheita", ilmence näet tosiasiassa, että talousjaosto on tehnyt yleisen markkinaolosuhteita koskevan tutkimuksen maittain erityisesti tilauskantojen tilan osalta. Ainoa viittaus yhdenmukaistettuun hinnankorotukseen, josta komissio väittää olleen kyse, koski Ranskan markkinoita, ja muistiosta ilmenee vain sen yrityksen noudattama politiikka, josta muistio on peräisin.

97 Kantaja kiistää komission väitteen, joka sisältyy päätöksen 119 perustelukappaleeseen ja jonka mukaan ei ole uskottavaa, että talousjaoston kokouksiin osallistuneet eivät olisi tienneet siitä lainvastaisesta tarkoituksesta, johon käytettiin niitä tietoja, joita ne varta vasten toimittivat JMC:lle. Kantajan mukaan komissio pitää mielipiteitä tosiasioina, eivätkä mitkään todisteet tue tätä väitettä.

98 Komissio täsmentää ensinnäkin, että talousjaoston toimintaa on tarkasteltava asiayhteydessä, joka liittyy kilpailusääntöjen rikkomiseen kokonaisuudessaan ja JMC:n tehtäviin; kantaja oli edustettuna JMC:n kokouksissa ja talousjaosto raportoi JMC:lle. Stora on kuvaillut niitä kysymyksiä, joita talousjaostossa käsiteltiin. Se, ettei talousjaostossa vaihdettu pelkästään yhdistettyjä tilastotietoja, ilmenee FS-Kartonin edustajan 3.10.1989 pidettyä kokousta koskevista muistiinpanoista (ks. jäljempänä 115 kohta), joissa kuvataan tarkasti GC- ja GD-kartongin tuottajien tilauskantoja ja myös yrityskohtaisia tilanteita koskeneita keskusteluja.

99 Komissio kiistää vielä kantajan väitteen, jonka mukaan tietojen vaihto talousjaostossa voi selittyä täysin viattomilla syillä. Tämä väite on ristiriidassa paitsi 3.10.1989 pidetyssä kokouksessa käydyistä keskusteluista tehtyjen muistiinpanojen kanssa myös 16.10.1989 pidetyssä JMC:n kokouksessa käytyjen keskustelujen kanssa; viimeksi mainituista keskusteluista ilmenee, että tilauskantojen tila oli ratkaiseva seikka hinnankorotuksen voimaantulosta päätettäessä.

Hinta-aloitteet

100 Kantaja väittää ensinnäkin tehneensä päätöksensä mukauttaa hintansa tai olla mukauttamatta niitä markkinoiden tärkeimpien yritysten hintoihin täysin itsenäisesti.

101 Sen tapana oli arvioida tavallisesti puolen vuoden välein Yhdistyneessä kuningaskunnassa soveltamiaan hintoja, mikä tapahtui yleensä huhtikuussa ja lokakuussa.

102 Kantaja toteaa huhtikuun 1989 hinnankorotuksen osalta ilmoittaneensa 16.2.1989 Yhdistyneessä kuningaskunnassa 25 GBP:n hinnankorotuksesta, joka tuli voimaan 10.5.1989 alkaen, mukauttaakseen hintansa markkinoiden tärkeimpien yritysten hintoihin ja otettuaan huomioon seuraavat seikat:

— Yhdistyneen kuningaskunnan talouden tila;

— kysynnän voimakkuus vuoden 1988 lopussa;

— merkit raaka-aineiden hintojen kohoamisesta;

— 1.2.1989 ilmestyneeseen ammattijulkaisuun "EUWID Pulp & Paper" (kantajan väitetiedoksiantoon antaman vastauksen liite G) sisältyneet tiedot, joiden mukaan Saksassa oli ilmoitettu hinnankorotuksista, joiden mukaisesti GD-laatujen hinnat nousisivat 8—10 Saksan markkaa (DEM) 1.5.1989 alkaen;

— Mayr-Melnhofin 6.2.1989 ilmoittama Yhdistynyttä kuningaskuntaa koskeva hinnankorotus, joka tuli voimaan huhtikuussa 1989, ja SCA Colthropin kaksi päivää myöhemmin tekemä ilmoitus vastaavasta hinnankorotuksesta, jonka myös oli tarkoitus tulla voimaan huhtikuussa.

103 Kantaja katsoo, että niiden asiakirjojen mukaan, joihin komissio on vedonnut, GD-laatujen hintojen korottamisesta Yhdistyneessä kuningaskunnassa tehdyssä sopimuksessa korotuksen ennakoitiin tulevan voimaan 1.5. alkaen. Kantaja on kuitenkin korottanut omia hintojaan vasta 10.5.

104 Kantajan läsnäolo 4.4.1989 pidetyssä JMC:n kokouksessa ei muuta mitenkään tätä tosiseikkaa, koska kokouksen tarkoituksena ei voinut olla siitä päättäminen, voitiinko hintoja korottaa (korotuksesta oli päätetty jo vuoden 1988 lopussa), eikä sen määritteleminen yksityiskohtaisesti, miten PWG:n päättämät hinta-aloitteet toteutetaan. Koska hinnankorotusta ei vielä ollut toteutettu markkinoilla, kokouksen tarkoituksena ei voinut myöskään olla korotuksen tosiasiallisen toteuttamisen valvominen sen voimaantulon jälkeen.

105 Kantajan mukaan ei voida myöskään hyväksyä sitä, että komissio arvostelee vastineessaan kantajaa siitä, että kantajan myyntiedustaja on ollut läsnä PAA:n kokouksissa, sillä kyseinen myyntiedustaja toimi täysin itsenäisesti.

106 Huhtikuun 1990 hinnankorotuksen osalta kantaja toteaa, että EUWID Pulp & Paper -nimisen ammattijulkaisun useissa numeroissa mainittiin hinnankorotuksen olevan odotettavissa. Tässä julkaisussa todettiin erityisesti, että hintoja suunniteltiin korotettavan 8 prosentilla maaliskuussa mutta että korotus olisi suurempi Yhdistyneessä kuningaskunnassa punnan heikentymisen vuoksi (20.12.1989 ilmestynyt numero). Julkaisun 17.1.1990 ilmestyneessä numerossa todettiin Mayr-Melnhofin lähettäneen asiakaskunnalleen kiertokirjeen, jossa hinnankorotuksesta ilmoitettiin. Seuraavassa numerossa vahvistettiin, että hintoja suunniteltiin korotettaviksi 8 prosentilla maaliskuussa. Tämän jälkeen kantaja sai markkinoilta vahvistuksen siihen, että Mayr-Melnhofin ilmoittama korotus Yhdistyneessä kuningaskunnassa tuli voimaan maaliskuussa.

107 Ottaen huomioon valuutan kurssin alenemisen vuoden 1989 lopussa sekä markkinahintojen laskun kantaja arvioi, että sen oli mukauduttava hintajohtajien toimintaan.

108 Tammikuun 1991 hinnankorotuksen osalta kantaja väittää tienneensä, että sen toimintakustannukset nousisivat huomattavasti vuonna 1991 kaasun hinnannousun sekä työntekijöiden määrän lisäämisen vuoksi.

109 Kantaja väittää saaneensa tietää ammattijulkaisuista ja erityisesti EUWID Pulp & Paper -julkaisusta, että tuottajat suunnittelivat hinnankorotusta toteutettavaksi vuoden 1991 alusta lähtien. Tämä tieto annettiin jo elokuun alussa, ja se vahvistettiin 12.9.1990 ilmestyneessä numerossa. EUWID Pulp & Paper -julkaisun 25.9.1990 ilmestyneen numeron mukaan Mayr-Melnhofin aikomuksena oli korottaa hintojaan 7.1. alkaen 40 GBP:llä tonnilta. Julkaisun 24.10.1990 ilmestyneessä numerossa vahvistettiin, että myös Feldmühle oli ilmoittanut vastaavista korotuksista. Kantajan asiakkailtaan ja muista eri lähteistä saamat tiedot markkinatilanteesta vahvistivat sen, että SCA Colthrop oli ilmoittanut hinnankorotuksesta 29.10. Näin ollen kantaja päätti 31.10.1990 korottaa Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla hintojaan vastaavalla määrällä sopeuttaakseen hintansa kilpailijoidensa hintoihin.

110 Kantaja väittää toiseksi, ettei komissiolla ole suoria todisteita siitä, että kantaja olisi osallistunut salaiseen yhteistyöhön.

111 Koska komissio ei ole näyttänyt toteen, että kantaja olisi osallistunut säännöllisesti PG Paperboardin kokouksiin tai kokouksiin, joissa olisi keskusteltu kilpailua rajoittavista menettelytavoista, se ei voi vedota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan silloin, kun tällaiset seikat on näytetty toteen, kyseisen yrityksen tehtävänä on näyttää toteen, ettei se ole hyväksynyt aloitetta, josta kokouksissa on päätetty.

112 Komissio toteaa aluksi, ettei se hyväksy kantajan yritystä hajottaa kilpailusääntöjen rikkomista osiin. Komission mielestä se kantajan väite on paikkansapitämätön, jonka mukaan kantajaa syytettäisiin kilpailua rajoittavista menettelytavoista yksinomaan Yhdistyneen kuningaskunnan osalta, kun kyse on järjestelmästä, jossa yhdenmukaistetut hinnat on vahvistettu koko yhteisöä varten ja niitä on sovellettu kaikilla kansallisilla markkinoilla.

113 Komissio kiistää sen, että kantaja olisi täysin itsenäisesti sopeuttanut hintansa kilpailijoidensa hintoihin. Se korostaa sitä, että kantajan myyntiedustaja on osallistunut kokouksiin, joissa keskusteltiin kartellin toteuttamisesta kansallisella tasolla, mistä kantajan on täytynyt tietää, sillä edustajat toimivat päämiestensä antamien ohjeiden mukaan. Komissio korostaa myös, että kantaja on osallistunut säännöllisesti PG Paperboardin jaostojen kokouksiin, joissa keskusteltiin hinta-aloitteista, että kantaja myöntää olleensa puhelimitse yhteydessä muihin tuottajiin niiden kokousten osalta, joihin se ei ole osallistunut, että kantaja ei ole näyttänyt, ettei se ole ollut mukana kartellin osanottajien kesken saavutetussa yhteisymmärryksessä, ja että kantaja on jatkanut kokouksiin osallistumista komission suorittamien tarkastusten jälkeenkin.

114 Komissio toteaa, että silloin kuin on näytetty toteen, että yritys on osallistunut säännöllisesti kokouksiin, joissa on käsitelty esimerkiksi hinta-aloitteita, kyseisen yrityksen tehtävänä on näyttää toteen, ettei se ole hyväksynyt aloitetta, josta kokouksissa päätettiin, ja todistettava, että sen kilpailijat tiesivät, ettei se osallistunut kokouksissa saavutettuun yhteisymmärrykseen (ks. asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087; em. asia Atochem v. komissio; asia T-9/89, Hüls v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-499 ja asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. II-1021).

"Hinta ennen määrää" -politiikka

115 Kantaja kiistää osallistuneensa kartelliin, jossa osanottajat "saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa" (1 artiklan kahdeksas luetelmakohta), ja toteuttaneensa "yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen" (1 artiklan yhdeksäs luetelmakohta).

116 Kantaja katsoo, ettei komission hallussa olevien todisteiden perusteella voida päätellä, että pienet kartongintuottajat olisivat hyväksyneet "hinta ennen määrää"

-politiikan. Lisäksi komissio esittää pelkän oletuksen todetessaan, että pienet tuottajat olisivat olleet tietoisia tarpeesta mukauttaa omaa käyttäytymistään ottaen huomioon suurten tuottajien välisen yleisen kartellin.

117 Kantaja on sitä vastoin toiminut täydellä kapasiteetilla suurimman osan kyseisestä ajanjaksosta. Koneiden käyttöasteesta ilmenee, että seisokkiajat ovat lyhentyneet vuosina 1987—1990.

118 Renan toimitusjohtajalta peräisin olevien muistiinpanojen osalta, jotka koskevat Nordic Paper Instituten (jäljempänä NPI) ylimääräistä kokousta (väitetiedoksiannon liite 102) ja joihin komissio on vedonnut, kantaja toteaa, ettei se ole tämän yhteenliittymän jäsen, että kyseinen kokous ei ollut PG Paperboardin kokous ja että näin ollen nämä muistiinpanot eivät tue komission päätelmää, jonka mukaan kaikki pienet tuottajat olisivat hyväksyneet hinta ennen määrää -politiikan.

119 Kantaja kiistää myös osallistuneensa mihinkään kartelliin, joka olisi koskenut markkinaosuuksien pysyttämistä ja toteaa, että sen markkinaosuus on pienentynyt päätöksessä tarkoitettuna aikana.

120 Kantaja kiistää vielä komission väitteen (ks. päätöksen 53 perustelukappale), jonka mukaan FS-Kartonin tiloista löydetyt asiakirjat vahvistaisivat sen, että "'President Conferencessa' ja PWG:ssä oli vuoden 1987 lopulla tehty sopimus liitännäisistä asioista eli määrien sääntelystä ja hintakurista". Kantaja muistuttaa tältä osin, että muistiossa, johon komissio nojautuu (väitetiedoksiannon liite 73), ei mainita sanoja "two Presidents groups" ("President conference" ja PWG) vaan sana "Presidents grouping". Komissio viittaa siten hyvin todennäköisesti PWG:hen eikä "President Conferenceen", eikä mistään ilmene, että tämä viittaus koskisi useampaa kuin yhtä "groupia" ("ryhmää"). Kantaja ei kuitenkaan kuulunut PWG:hen.

121 Komissio katsoo, että kantaja antaa sen perusteluista harhaanjohtavan kuvan. Kantajaa syytetään siitä, että se on osallistunut yhteiseen tavoitteeseen, jonka kaksi ilmenemismuotoa olivat tuotteen tarjonnan valvonta yhteisössä sen varmistamiseksi, että yhdenmukaistetut hinnankorotukset toteutettiin, ja muun muassa tuotantoseisokkeja, tilauskantoja ja koneiden käyttöastetta koskeneiden tietojen vaihtaminen. Kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin, joissa kaikki on tuottajien hyväksymän hinta ennen määrää -politiikan yhteydessä pienet tuottajat saivat tiedon tärkeimpien tuottajien kesken tehdystä sopimuksesta, jolla toimitukset pyrittiin pitämään vakiotasolla, sekä näin ollen tarpeesta sopeuttaa oma käyttäytymisensä tähän.

122 Sillä, että kantaja ei ollut NPI:n jäsen, ei ole vaikutusta NPI:n ylimääräistä kokousta koskeneiden Renan muistiinpanojen todistusarvoon (ks. edellä 118 kohta). Nämä muistiinpanot paitsi sisältävät lisänäyttöä tuotannon valvomiseksi toteutetusta järjestelmästä myös tukevat Storan ilmoitusta, jonka mukaan tuottajille, jotka eivät olleet PWG:n jäseniä, ilmoitettiin tärkeimpien tuottajien kesken tehdystä yleisestä sopimuksesta, jolla pyrittiin toimitusten pysyttämiseen vakiotasolla. Tällainen tulkinta ei merkitse sitä, että kantajaa syytettäisiin suoraan muistiinpanojen perusteella.

Tietojen toimittamistavat

123 Kantaja katsoo, ettei Storan ilmoituksiin voida luottaa.

124 Koska Stora on myöntänyt, että sen tytäryhtiöt Feldmühle, Kopparfors ja CBC ovat noudattaneet tiettyä politiikkaa ja tiettyjä menettelytapoja, joilla on voitu rikkoa kilpailusääntöjä (päätöksen 34 perustelukappale), sen etujen mukaista on ollut näyttää toteen kartellin ja mahdollisimman monien kartongintuottajien — erityisesti pienten tuottajien — välinen yhteys minimoidakseen oman osuutensa.

125 Toiseksi Storan ilmoituksiin sisältyy ristiriitaisuuksia siltä osin kuin kyse on tavoista, joilla PWG:n päätöksistä ilmoitettiin PC:lle.

126 Stora on toisessa ilmoituksessaan todennut, että PWG:n tehtävänä oli muun muassa "arvioida, mikä tarkalleen on tarjonta- ja kysyntätilanne markkinoilla ja mitä toimenpiteitä on toteutettava markkinoiden säätelemiseksi, sekä esitellä nämä arviot 'President Conferencelle'" (päätöksen 38 perustelukappale), kun taas myöhemmässä ilmoituksessaan (17.9.1991 päivätty kirje, väitetiedoksiannon liite 38) Stora esitti täsmennyksiä tavoista, joilla PWG:n kokousten tulokset annettiin tiedoksi henkilökohtaisten suhteiden perusteella, joita useiden yritysten kesken oli solmittu. Kantaja toteaa viimeksi mainitun seikan osalta, että Stora viittaa Saksassa, Ranskassa ja Pohjoismaissa toimineisiin tiedonvälitysjärjestelmiin mutta että Stora ei väitä, että Alankomaissa olisi toiminut tällainen järjestelmä tai että kantaja olisi ollut mukana tällaisessa järjestelmässä.

127 Kyseiset kaksi ilmoitusta ovat kantajan mukaan ristiriidassa myös Feldmühlen hallituksen entisen jäsenen Roosin ilmoituksen kanssa. Roosin ilmoitus ei ole erityisen selkeä, kun siinä todetaan, että PWG:ssä käydyt keskustelut on annettu tiedoksi sekä PC:lle että JMC:lle muun muassa molempien ryhmien työskentelyyn osallistuneiden henkilöiden välityksellä.

128 Komissio katsoo, että kantajan väitteet Storan ilmoitusten omanvoitonpyyntöisestä laadusta ovat perättömiä, koska myös muut tuottajat ovat todenneet kantajan olleen yksi JMC:n jäsenistä.

129 Komissio kiistää sen, että ilmoitukset, jotka koskevat PWG:n ja JMC:n välisiä tiedonvälityskanavia, olisivat ristiriitaisia. Roos ei anna ristiriitaisia lausumia todetessaan, että virallisia tiedonvälityskanavia ei ollut ja että tiedot kulkivat henkilöltä toiselle epämuodollisesti; tilanne oli tämä myös molempien ryhmien kokouksiin osallistuneiden henkilöiden osalta. Komissio muistuttaa, että Roos oli JMC:n puheenjohtaja.

130 Lisäksi PWG piti kokouksen ennen jokaista suunniteltua PC:n kokousta. Koska sama henkilö toimi molempien kokousten puheenjohtajana, ei ole epäilystäkään siitä, että hän ilmoitti PWG:n kokousten tuloksista niille tuottajille, jotka eivät olleet niissä läsnä. Silloin kun PC:n kokousta ei pidetty heti PWG:n kokouksen jälkeen, PWG:n kokoukseen osallistuneet ilmoittivat omaan kansalliseen ryhmittymäänsä kuuluneille pienille tuottajille siitä, mitä oli päätetty. Tiedonvälityskanavat eivät olleet tältäkään osin muodollisia.

Kantajan osallistumisen kesto

131 Kantaja katsoo, ettei komissio kykene näyttämään kantajan osallistuneen kartelliin myös muina ajanjaksoina kuin niinä, jolloin kantaja osallistui hinta-aloitteisiin, eli huhtikuussa 1989, huhtikuussa 1990 ja tammikuussa 1991. Kantaja kiistää osallistuneensa hinnankorotukseen vuonna 1987. Sen osallistumisesta tähän korotukseen ei ole myöskään esitetty mitään näyttöä. Näin ollen on katsottava, että se on alkanut osallistua kilpailusääntöjen rikkomiseen vasta vuonna 1989.

132 Komissio riitauttaa kantajan lähestymistavan. Tammikuun 1987 hinnankorotus näet suunniteltiin etukäteen jo vuoden 1986 lopussa. Kantaja on komission mukaan osallistunut PG Paperboardin jaostojen kokouksiin koko kilpailusääntöjen rikkomisen ajan sekä 29.5.1986 pidettyyn PC:n kokoukseen.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

133 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii ensiksi sen, onko komissio näyttänyt toteen kantajan osallistumisen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1989 huhtikuuhun, josta alkaen kantaja myöntää osallistuneensa JMC:n kokouksiin. Toiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii, onko komissio näyttänyt toteen kantajan osallistumisen perus-

tamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen muuna kuin edellä mainittuna aikana eli huhtikuusta 1989 huhtikuuhun 1991.

1. Vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1989 huhtikuun välinen aika

134 Komissio pyrkii näyttämään toteen kantajan osallistumisen yhteisön kilpailusääntöjen rikkomiseen kyseisenä aikana sillä, että yritys on osallistunut useisiin PC:n kokouksiin (päätöksen liitteenä oleva taulukko 3) ja talousjaoston kokouksiin (päätöksen liitteenä oleva taulukko 6), sekä kantajan tosiasiallisella hintakäyttäytymisellä.

135 Näitä todisteita on käsiteltävä edellä mainitussa järjestyksessä.

a) Kantajan osallistuminen tiettyihin PC:n kokouksiin

136 Komissio myöntää, että päätöksen liitteenä olevassa taulukossa 3 oleva tieto kantajan osallistumisesta 20.5.1987 pidettyyn PC:n kokoukseen on virheellinen.

137 Vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen komissio on lisäksi ilmoittanut, että sen kirjelmissä oleva viittaus kantajan osallistumiseen 26.6.1986 pidettyyn PC:n kokoukseen on ymmärrettävä siten, että tarkoituksena oli viitata kantajan osallistumiseen 29.5.1986 pidettyyn PC:n kokoukseen.

138 Tästä seuraa, että komission mukaan kantaja on osallistunut kolmeen eri PC:n kokoukseen tarkasteltavana olevana ajanjaksona eli 29.5.1986, 4.12.1987 ja 17.11.1988 pidettyihin kokouksiin. Komissio ei esitä mitään todistetta näiden kolmen kokouksen tarkoituksesta. Kun komissio viittaa tähän osallistumiseen todisteena yrityksen osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen, se siis väistämättä perustaa kantansa päätöksessä olevaan yleiskuvaukseen tämän toimielimen kokousten tarkoituksesta sekä niihin todisteisiin, joihin päätöksessä on vedottu kyseisen kuvauksen tueksi.

139 Tältä osin päätöksessä todetaan seuraavaa: "Kuten Stora on todennut, yksi PWG:n tehtävistä oli selvittää 'President Conferencelle', mitkä toimenpiteet olivat tarpeen markkinoiden säätelemiseksi — — . 'President Conferenceen' osallistuvat toimitusjohtajat saivat näin tiedon PWG:n päätöksistä ja siitä, mitä ohjeita heidän oli annettava omille myyntiosastoilleen hinta-aloitteiden toteuttamiseksi" (41 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio toteaa lisäksi seuraavaa: "PWG kokoontui säännöllisesti ennen kutakin suunniteltua 'President Conferencea'. Koska näiden kahden kokouksen puheenjohtaja oli sama henkilö, ei ole mitään epäilystä siitä, että juuri hän ilmoitti PWG:n päätöksistä niille 'President Conferencen' jäsenille, jotka eivät kuuluneet sisäpiiriin" (38 perustelukappaleen toinen kohta).

140 Stora on todennut, että PC:n kokouksiin osallistuneille tiedotettiin PWG:n päätöksistä (väitetiedoksiannon liite 39, 8 kohta). Useat PC:n kokouksiin osallistuneet yritykset, muun muassa kantaja, kuitenkin kiistävät tämän väittämän paikkansapitävyyden. PC:n osuutta koskevia Storan ilmoituksia ei voida pitää riittävänä näyttönä kyseisen toimielimen kokousten tarkoituksesta, koska tästä ei ole muita todisteita.

141 Asiakirja-aineistoon kylläkin sisältyy eräs asiakirja eli Feldmühlen hallituksen entisen jäsenen (Roos) 22.3.1993 päivätty ilmoitus, joka ensi arviolta näyttäisi vahvistavan Storan väitteiden paikkansapitävyyden. Roos nimittäin toteaa muun muassa seuraavaa: "Ne yritykset, jotka eivät olleet edustettuina PWG:ssä, saivat tiedon tässä työryhmässä käytyjen keskustelujen sisällöstä joko President Conferencessa,

jos sillä oli välittömästi kokous, tai JMC:ssä, jos President Conferencea ei ollut tarkoitus pitää välittömästi." Vaikka tähän asiakirjaan ei päätöksessä olekaan nimenomaisesti vedottu PC:n kokousten tarkoitusta koskevien komission väitteiden tueksi, ei missään tapauksessa voida katsoa, että se olisi Storan ilmoitusten ohella jokin lisätodiste. Koska nämä ilmoitukset ovat yhdistelmä Storan omistuksessa kilpailusääntöjen rikkomisen tapahtumisaikana olleiden kolmen yrityksen, muun muassa Feldmühlen, antamista vastauksista, Feldmühlen hallituksen entinen jäsen on väistämättä eräs Storan omien ilmoitusten lähteistä.

142 Komissio väittää päätöksessä, että väitetiedoksiannon liite 61 eli Mayr-Melnhofin Yhdistyneen kuningaskunnan myyntiasiamieheltä löydetty muistio, joka koskee Wienissä 12.—13.12.1986 pidettyä kokousta, "vahvistaa oikeaksi Storan tunnustuksen, jonka mukaan 'President Conferencessa' tosiasiassa keskusteltiin yhteisestä salaisesta hintojenvahvistamispolitiikasta" (päätöksen 41 perustelukappaleen kolmas kohta ja 75 perustelukappaleen toinen kohta). Tämä asiakirja sisältää seuraavan tiedon:

"Hintapolitiikka Yhdistyneessä kuningaskunnassa

Weigin edustaja oli läsnä äskettäin pidetyssä Fidesin kokouksessa, jossa hän ilmoitti Weigin pitävän 9:ää prosenttia liian suurena korotuksena Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja tyytyvän 7 prosenttiin!! Tämä on suuri pettymys, koska se on 'neuvottelutaso' kaikille muille. Yhdistyneen kuningaskunnan hintapolitiikka uskotaan RHU:lle [Mayr-Melnhofin] tuella, vaikka se merkitseekin *tilapäistä* määrien pienennystä sillä aikaa, kun yritämme (ja meidän nähdään yrittävän) saavuttaa 9 prosentin tavoitteen. [Mayr-Melnhof/FS] harjoittaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa kasvupolitiikkaa, mutta tuottojen pienentyminen on huolestuttavaa, ja meidän on taisteltava saadaksemme hinnoittelun jälleen valvontaamme. [Mayr-Melnhof] myöntää, ettei siitä ole mitään apua, että heidän tiedetään lisänneen volyymiään Saksassa 6 000 tonnia!"

143 Fidesin kokous, johon kappaleen alussa viitataan, on Mayr-Melnhofin mukaan (vastaus tietojensaantisaantipyyntöön, väitetiedoksiannon liite 62) todennäköisesti 10.11.1986 pidetty PC:n kokous. Päätöksen liitteenä olevasta taulukosta 3 ilmenee kuitenkin, ettei kantaja ollut edustettuna tässä kokouksessa.

144 On todettava, että tämä tarkasteltavana oleva asiakirja todistaa, että Weig on reagoinut ja samalla ilmaissut, mikä on sen tuleva hintapolitiikka Yhdistyneessä kuningaskunnassa suhteessa hinnankorotuksen alkuperäiseen tasoon.

145 Asiakirjan ei kuitenkaan voida katsoa todistavan, että Weig olisi reagoinut johonkin sellaiseen määrättyyn hinnankorotuksen tasoon, josta yritykset olisivat sopineet jossakin ennen 10.11.1986 pidetyssä PG Paperboardin kokouksessa.

146 Komissio ei vetoa tältä osin mihinkään muuhun todisteeseen. Se, että Weig viittaa "9 prosentin" hinnankorotukseen, voi sitä paitsi selittyä sillä, että Thames Board Ltd oli ilmoittanut 5.11.1986 hinnankorotuksesta Yhdistyneessä kuningaskunnassa (liite A-12-1). Tämä ilmoitus julkistettiin hyvin nopeasti, kuten eräästä lehtileikkeestä ilmenee (liite A-12-3). Komissio ei ole esittänyt mitään muuta asiakirjaa, jota voitaisiin pitää suorana todisteena siitä, että PC:n kokouksissa olisi keskusteltu hinnankorotuksista. Tässä tilanteessa ei voida pitää poissuljettuna, että Weigin lausumat, sellaisina kuin niitä on selostettu väitetiedoksiannon liitteessä 61, on esitetty 10.11.1986 pidetyn PC:n kokouksen ulkopuolella, kuten Weig on toistuvasti väittänyt suullisessa käsittelyssä.

147 Komissio väittää päätöksessä myös, että "[k]omission FS-Kartonilta (M-M-konserniin kuuluva yritys) löytämät asiakirjat vahvistavat, että 'President Conferencessa' ja PWG:ssä oli vuoden 1987 lopulla tehty sopimus liitännäisistä asioista eli määrien säätelystä ja hintakurista" (53 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

Komissio viittaa tältä osin väitetiedoksiannon liitteeseen 73, joka on 28.12.1988 päivätty markkinatilannetta koskeva luottamuksellinen muistio, jonka Mayr-Melnhof-konsernin myynnistä vastaava markkinointijohtaja Saksasta (Katzner) oli osoittanut Mayr-Melnhofin toimitusjohtajalle (Gröller) Itävaltaan.

148 Asiakirjan laatija tuo tältä osin ikään kuin johdantona esiin Euroopan tasolla tapahtuvan tiiviimmän yhteistyön "toimitusjohtajaryhmässä" (Präsidentenkreis), ja Mayr-Melnhof on tulkinnut tätä ilmaisua siten, että se tarkoittaa samalla yleisesti sekä PWG:tä että PC:tä, toisin sanoen siten, ettei se viittaa mihinkään yksittäiseen tilaisuuteen tai kokoukseen (väitetiedoksiannon liite 75, 2. a kohta).

149 Vaikka nyt esillä olevan asian yhteydessä ei ole kiistetty sitä, että väitetiedoksiannon liite 73 on todiste, joka vahvistaa oikeiksi Storan ilmoitukset, jotka koskevat yhtäältä "toimitusjohtajaryhmään" hyväksyttyjen yritysten välistä salaista yhteistyötä markkinaosuuksien osalta ja toisaalta näiden samojen yritysten välistä salaista yhteistyötä seisokkien osalta, niin komissio ei ole esittänyt mitään muuta todistetta siitä, että PC:n oli tarkoitus muun muassa keskustella markkinaosuuksia koskevasta salaisesta yhteistyöstä ja tuotantomäärien säätelystä. Väitetiedoksiannon liitteessä 73 käytetyn ilmaisun "toimitusjohtajaryhmä" (Präsidentenkreis) ei siis voida Mayr-Melnhofin selityksistä huolimatta tulkita viittaavan muihin toimielimiin kuin PWG:hen.

150 Kun edellä oleva otetaan huomioon, komissio ei ole näyttänyt toteen, että PC:n kokouksilla olisi lainmukaisen toiminnan ohella ollut kilpailunvastainen tehtävä. Tästä seuraa, ettei komissio ole esitettyjen todisteiden perusteella voinut päätellä, että tämän toimielimen kokouksiin osallistuneet yritykset olisivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen.

151 On siis katsottava, että kantajan osallistumista kilpailusääntöjen rikkomiseen vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1989 huhtikuuhun ei ole pystytty näyttämään toteen käyttäen perusteena sitä, että se on osallistunut PC:n kokouksiin.

b) Kantajan osallistuminen kolmeen talousjaoston kokoukseen

152 On selvää, että kantaja on osallistunut vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1989 huhtikuun välisenä aikana kolmeen eli 15.10.1986, 4.2.1987 ja 3.2.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen. Koska komissio ei ole esittänyt mitään todistetta, joka koskisi erityisesti näitä kokouksia, on syytä tutkia yleisemmin, oliko talousjaoston kokouksilla kilpailunvastainen tarkoitus.

153 Päätöksen mukaan "[t]alousjaoston keskustelujen keskeinen aihe oli kartongin markkinatilanteen analysointi ja arviointi eri maiden osalta" (50 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Talousjaosto "keskusteli (muun muassa) hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle (tai Marketing Committeelle, joka oli vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjä)" (49 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

154 Komission mukaan "[m]arkkinatilannetta koskevat keskustelut eivät olleet päämäärättömiä: kaikilla kansallisilla markkinoilla vallitsevaa tilannetta koskevat keskustelut on asetettava suunniteltujen hinta-aloitteiden yhteyteen ja erityisesti sen yhteyteen, että hinnankorotusten tukemiseksi todettiin tarvittavan tilapäisiä seisokkeja tehtailla" (50 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Lisäksi komissio on päätynyt seuraavaan arviointiin: "On mahdollista, ettei talousjaosto ole ollut niin suoraan tekemisissä varsinaisen hintojen vahvistamisen kanssa, mutta ei ole uskottavaa, että sen kokouksiin osallistuneet eivät olisi tienneet siitä lainvastaisesta

tarkoituksesta, johon käytettiin niitä tietoja, joita ne varta vasten toimittivat JMC:lle" (119 perustelukappaleen toinen kohta).

155 Talousjaoston kokousten kilpailunvastaista tarkoitusta koskevan väitteensä tueksi komissio viittaa ainoastaan yhteen asiakirjaan, joka on (Mayr-Melnhof-konserniin kuuluvan) FS-Kartonin edustajan laatima luottamuksellinen muistio 3.10.1989 pidetyn talousjaoston kokouksen pääkohdista (väitetiedoksiannon liite 70).

156 Komissio on päätöksessä esittänyt seuraavan tiivistelmän tämän asiakirjan sisällöstä:

" — — kaikkien kansallisten markkinoiden kysyntää, tuotantoa ja tilauskantaa koskevan yksityiskohtaisen kartoituksen lisäksi tarkasteltiin seuraavia seikkoja:

— sitä voimakasta vastustusta, jonka asiakkaat kohdistivat viimeiseen, 1.10. voimaan tulleeseen GC-laadun hinnankorotukseen,

— GC- ja GD-laadun tuottajien tilauskantoja, yrityskohtaiset tilanteet mukaan luettuina,

— raportteja toteutetuista ja suunnitelluista tuotantoseisokeista,

— niitä erityisiä vaikeuksia, jotka liittyivät hinnankorotuksen toteuttamiseen Yhdistyneessä kuningaskunnassa, ja hinnankorotuksen vaikutuksia GC- ja GD-laatujen väliseen tarpeelliseen hintaeroon

ja

— uusien ja budjetoitujen tilausten vertailua kunkin kansallisen ryhmittymän osalta" (50 perustelukappaleen toinen kohta).

157 On myönnettävä, että tämä selvitys asiakirjan sisällöstä on pääkohdiltaan oikea. Komissio ei kuitenkaan tuo esiin mitään todisteita tukeakseen väitettään, jonka mukaan väitetiedoksiannon liitettä 70 voidaan pitää "osoituksena tässä toimielimessä käytyjen keskustelujen todellisesta luonteesta" (päätöksen 113 perustelukappaleen viimeinen kohta).

158 Lisäksi Storan ilmoitukset, siltä osin kuin ne koskevat talousjaostoa, ovat sisällöltään hyvin rajallisia. Stora toteaa näet seuraavaa: "Ennen vuotta 1987 talousjaostolla oli sekä JMC:n että tilastojaoston tehtävät. Näiden kokousten jälkeen pidettiin markkinointi/myyntijohtajien kokoukset. Keskusteluissa käsiteltiin muun muassa kansallisten markkinoiden hintakehitystä, pienistä tilauksista johtuvia lisäkuluja, arkkien laskentaa, laskutusehtoja ja raaka-aineita. Myös tilastoselvityksiä käsiteltiin." (väitetiedoksiannon liite 39, 12 kohta). Kuten ilmoituksessa mainitaan, tämä toteamus koskee vain vuotta 1987 edeltänyttä aikaa. Vaikka Stora toteaakin, että talousjaoston kokouksissa keskusteltiin kansallisten markkinoiden hintakehityksestä, näiden keskustelujen sisältöä ei kerrota täsmällisesti. Näin ollen ei voida katsoa, että kyse olisi ollut keskusteluista, joilla olisi ollut kilpailunvastainen tarkoitus.

159 Vuoden 1988 alusta alkaneen ajanjakson osalta Stora toteaa seuraavaa: "JMC perustettiin vuoden 1987 lopulla, ja se piti ensimmäisen kokouksensa vuoden 1988 alussa ottaen tuosta ajankohdasta alkaen hoitaakseen osan talousjaoston tehtävistä. Muut talousjaoston tehtävät siirtyivät tilastojaostolle" (väitetiedoksiannon liite 39, 13 kohta).

160 Storan ilmoituksiin ei siis sisälly mitään, joka tukisi komission väitettä tämän toimielimen päätösten kilpailunvastaisesta tarkoituksesta vuoden 1987 alusta alkaneen ajanjakson osalta.

161 Komissio ei myöskään vetoa sellaisiin todisteisiin, joiden perusteella voitaisiin katsoa, että talousjaoston kokousten osanottajat olisivat olleet tietoiset JMC:n kokousten täsmällisestä luonteesta; talousjaosto näet raportoi JMC:lle. Näin ollen ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että ne talousjaoston kokousten osanottajat, jotka eivät samanaikaisesti osallistuneet JMC:n kokouksiin, eivät olleet tietoisia siitä, miten JMC tarkkaan ottaen käytti talousjaoston valmistelemia raportteja.

162 Väitetiedoksiannon liitteen 70 ei siten voida katsoa todistavan talousjaoston kokouksissa käytyjen keskustelujen todellista luonnetta.

163 Komissio näyttää lisäksi itsekin katsovan, ettei talousjaoston kokouksiin osallistuminen ole riittävä näyttö kilpailusääntöjen rikkomisesta, koska talousjaoston kokouksiin vuonna 1987 osallistuneen Enso Española -nimisen yrityksen (päätöksen liitteenä oleva taulukko 6) ei katsottu rikkoneen kilpailusääntöjä ennen vuoden 1988 maaliskuuta (päätöksen 1 artikla).

164 Edellä esitetyn perusteella se, että kantaja on osallistunut kyseessä olevana ajanjaksona kolmeen talousjaoston kokoukseen, ei todista kantajan osallistuneen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen.

c) Kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen

165 Kyseessä olevan ajanjakson osalta päätöksen liitteenä olevasta taulukosta A ilmenee, että komission mukaan kantaja ilmoitti 14.11.1987 hintojensa korottamisesta 8 prosentilla Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja toteutti korotuksen 12.1.1988 alkaen.

166 Sitä vastoin päätöksen liitteenä olevista taulukoista B ja C käy ilmi, ettei komissiolla ole mitään tietoja niistä kartongin hinnankorotuksista, jotka kantaja on mahdollisesti toteuttanut maalis/huhtikuun 1988 ja lokakuun 1989 hinnankorotusaloitteiden johdosta.

167 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission kuvaama kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen, joka muodostuu yhdestä ainoasta Yhdistyneessä kuningaskunnassa toteutetusta hinnankorotusaloitteesta, joka näyttää olevan yhdenmukainen muiden tuottajien toteuttaman hinnankorotusaloitteen kanssa, ei ole sellaista, että se tukisi riittävästi komission väitettä, jonka mukaan kantaja olisi osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen kyseisenä ajanjaksona.

d) Kyseessä olevaa ajanjaksoa koskevat johtopäätökset

168 Kaiken edellä esitetyn perusteella on todettava, että komission esittämillä todisteilla ei edes niitä yhdessä tarkasteltaessa ole näytetty toteen, että kantaja olisi osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1989 huhtikuuhun.

2. Vuoden 1989 huhtikuun ja vuoden 1991 huhtikuun välinen aika

169 Päätöksen 1 artiklan mukaan tässä artiklassa tarkoitetut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että ne ovat osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat muun muassa "sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana" ja "suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä", "saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa" ja "toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen"; tämä osallistuminen on kantajan osalta kestänyt vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun.

170 Tästä seuraa, että päätöksen mukaan kukin päätöksen 1 artiklassa mainituista yrityksistä on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa osallistumalla yhteen ainoaan rikkomiseen, joka muodostuu kolmea eri asiaa koskeneesta mutta samaa päämäärää tavoitelleesta salaisesta yhteistyöstä. Näitä yhteistyön muotoja on pidettävä niinä osatekijöinä, joista kokonaiskartelli muodostuu.

171 Näin ollen on syytä tutkia erikseen, onko kantaja osallistunut kaikkiin kyseisen salaisen yhteistyön muotoihin vuoden 1989 huhtikuun ja vuoden 1991 huhtikuun välisenä aikana.

a) Kantajan osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön

— Kantajan osallistuminen kahteen JMC:n kokoukseen

172 On selvää, että kantaja on osallistunut kahteen eli 4.4.1989 ja 20.11.1990 pidettyyn JMC:n kokoukseen.

173 Komission mukaan JMC:n pääasiallinen tarkoitus oli alusta lähtien seuraava:

"— päättää, voitiinko hintoja korottaa ja jos voitiin, niin miten, sekä ilmoittaa päätelmistään PWG:lle,

— määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen (eli yhtenäinen) hintajärjestelmä Euroopassa — — "(päätöksen 44 perustelukappaleen viimeinen kohta).

174 Komissio toteaa päätöksen 45 perustelukappaleen ensimmäisessä ja toisessa kohdassa vielä tarkemmin seuraavaa:

"Tämä jaosto tarkasteli markkinoittain, miten kunkin tuottajan tuli toteuttaa PWG:n päättämät hinnankorotukset. Suunniteltujen korotusten käytännön toteuttamista koskevia seikkoja käsiteltiin 'pyöreän pöydän keskusteluissa', joissa kaikki osallistujat saivat kommentoida ehdotettua korotusta.

PWG:n päättämien hinnankorotusten toteuttamisessa ilmenneistä vaikeuksista tai mahdollisista yhteistyöstä kieltäytymisistä raportoitiin PWG:lle, joka siinä tapauksessa pyrki (kuten Stora on todennut) 'saavuttamaan tarpeelliseksi katsotun yhteistyöasteen'. JMC laati erilliset raportit GC- ja GD-laaduista. Jos PWG muutti hintaa koskevaa päätöstä JMC: ltä saamiensa raporttien perusteella, kyseisen päätöksen täytäntöönpanemiseksi tarvittavista toimenpiteistä keskusteltiin seuraavassa JMC:n kokouksessa."

175 On todettava, että näiden JMC:n kokousten tarkoitusta koskevien toteamusten tueksi komissio viittaa aiheellisesti Storan ilmoituksiin (väitetiedoksiannon liitteet 35 ja 39).

176 Vaikkei komissiolla ole hallussaan mitään virallista pöytäkirjaa yhdestäkään JMC:n kokouksesta, se on löytänyt Mayr-Melnhofilta ja Renalta joitakin sisäisiä muistioita ja muistiinpanoja, jotka on päivätty 6.9.1989, 16.10.1989 ja 6.9.1990 (väitetiedoksiannon liitteet 117, 109 ja 118). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että nämä muistiot ja muistiinpanot, joiden sisältöä on selostettu päätöksen 80, 82 ja 87 perustelukappaleessa, koskevat tosiasiassa JMC:n kokouksissa käytyjä keskusteluja.

177 Kantaja ei kiistä liitteiden 117 ja 109 osalta niiden koskevan JMC:n 6.9.1989 ja 16.10.1989 pidettyjä kokouksia. Toisaalta tässä yhteydessä on hylättävä kantajan väite, jonka mukaan ei olisi näytetty toteen, että väitetiedoksiannon liite 118 eli Renalta saadut 6.9.1990 päivätyt muistiinpanot koskevat JMC:n kokousta. Tämä asiakirja on laadittu papereille, joissa on painettuna nimi "Schweizerischer Bankverein", ja se on päivätty 6.9.1990, jolloin Zürichissä pidettiin JMC:n kokous. Asiakirjassa selostetaan erittäin selvästi siinä mainittujen tuottajien välisiä kilpailunvastaisia keskusteluja. Näin ollen on näytetty toteen, että asiakirja koskee kyseisenä päivänä pidettyä JMC:n kokousta.

178 Näin ollen liitteet 117, 109 ja 118 ovat todisteita, jotka selvästi vahvistavat, että Storan kuvaus JMC:n tehtävistä pitää paikkansa.

179 Tältä osin on syytä tuoda esimerkkinä esiin väitetiedoksiannon liite 118, jossa todetaan muun muassa seuraavaa:

"Hinnankorotuksesta ilmoitetaan *ensi viikolla syyskuussa*.

Ranska	40 FRF
Alankomaat	14 NLG
Saksa	12 DEM
Italia	80 ITL
Belgia	2,50 BEF
Sveitsi	9 CHF
Yhdistynyt kuningaskunta	40 GBP
Irlanti	45 IEP

Kaikkiin laatuihin on tehtävä sama korotus; GC, UD, GT, GC jne.

Ainoastaan yksi hinnankorotus vuodessa.
Koskee 7.1. lähtien tapahtuvia toimituksia.
Viimeistään 31.1.
14.9. kirje hinnankorotuksesta (Mayr-Melnhof).
19.9. Feldmühle lähettää kirjeensä.
Cascades ennen syyskuun loppua.
Kaikkien on lähetettävä kirjeensä ennen 8.10."

180 Kuten komissio on päätöksen 88—90 perustelukappaleessa selvittänyt, se on lisäksi saanut haltuunsa sellaisia sisäisiä asiakirjoja, joiden perusteella voidaan päätellä, että

yritykset ja erityisesti ne, jotka on nimeltä mainittu väitetiedoksiannon liitteessä 118, ovat todella ilmoittaneet sovituista hinnankorotuksista ja toteuttaneet ne.

181 Väitetiedoksiannon liitteen 117 eli Renalta saatujen muistiinpanojen osalta komissio väittää, että kyse on muistiinpanoista, jotka on tehty 6.9.1989 pidetyssä JMC:n kokouksessa, ja että muistiinpanot ovat todiste lokakuun 1989 hinnankorotusaloitetta koskeneesta salaisesta yhteistyöstä. Komissio toteaa muun muassa, että tässä asiakirjassa selvitetään "kunakin valuuttana ilmoitettujen hinnankorotusten yksityiskohtia ja arvioidaan asiakkaiden reaktioita ja sitä, miten toimenpiteen toteuttaminen on edennyt eri kansallisilla markkinoilla" (päätöksen 80 perustelukappaleen viides kohta). Kantaja, joka ei osallistunut kyseiseen kokoukseen (päätöksen liitteenä oleva taulukko 4), ei kiistä, että liitteessä 117 viitataan tähän kokoukseen. Kantaja katsoo kuitenkin, että liitteen sisältämät tiedot on saatu vain osittain JMC:n kokouksessa, minkä Rena onkin ilmoittanut komissiolle lähettäessään sille (Renan kirje, väitetiedoksiannon liite 116) asiakirjat, joihin sittemmin viitataan väitetiedoksiannon liitteinä 117 ja 118.

182 On joka tapauksessa todettava, että liitteeseen 117 sisältyy joukko kartongintuottajien hintoja ja hinnankorotuksia koskevia tietoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa komission katsoneen aiheellisesti, että kaikki väitetiedoksiannon liitteeseen 117 sisältyvät tiedot oli saatu 6.9.1989 pidetyssä JMC:n kokouksessa, kun otetaan huomioon tietojen sisällön samanlaisuus sekä se, että muun muassa Storan ilmoitukset ja väitetiedoksiannon liite 118 vahvistavat sen, että tällaisia tietoja todella vaihdettiin JMC:n kokouksissa.

183 Sen komission väitteen osalta, jonka mukaan päätöksen 1 artiklassa tarkoitetut yritykset ovat valvoneet hinnankorotusten toteuttamista (päätöksen 82 perustelukappale), on todettava, että komissio viittaa väitetiedoksiannon liitteeseen 109, joka koskee 16.10.1989 pidettyä JMC:n kokousta. Kantaja ei riitauta päätökseen sisältyvää kuvausta tämän liitteen sisällöstä.

184 Vaikka komission esiin tuomat asiakirjat koskevatkin vain pientä osaa JMC:n kokouksista päätöksen kattamana aikana, kaikki käytettävissä olevat asiakirjatodisteet vahvistavat oikeaksi Storan toteamuksen, jonka mukaan JMC:n pääasiallisena tarkoituksena oli päättää yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisesta ja suunnitella sitä sekä valvoa korotusten tosiasiallista toteuttamista. Tältä osin sen, ettei JMC:n kokouksista ole käytännöllisesti katsoen lainkaan sen enempää virallisia kuin sisäisiäkään pöytäkirjoja, on katsottava olevan riittävä näyttö komission sen väitteen paikkansapitävyydestä, jonka mukaan kokouksiin osallistuneet yritykset ovat pyrkineet peittämään tässä toimielimessä käytyjen keskustelujen todellisen luonteen (ks. erityisesti päätöksen 45 perustelukappale). Tällaisessa tilanteessa todistustaakka kääntyy, ja niiden tämän toimielimen kokouksiin osallistuneiden yritysten, joille päätös on osoitettu, on näytettävä toteen, että toimielimellä oli lainmukainen tarkoitus. Koska yritykset eivät ole esittäneet tällaista näyttöä, komissio on aiheellisesti katsonut, että yritysten tämän toimielimen kokouksissa käymillä keskusteluilla on ollut pääasiallisesti kilpailunvastainen tarkoitus.

185 Sen kantajan väitteen osalta, jonka mukaan komission käyttämät asiakirjat sen toteen näyttämiseksi, että JMC:ssä käytiin tavoitteeltaan kilpailunvastaisia keskusteluja, eivät koske GD-kartonkia, on todettava ensinnäkin, että 6.9.1989 pidettyä JMC:n kokousta koskeva väitetiedoksiannon liite 117 sisältää seuraavat maininnat (s. 3 ja 4): "Ranska tahtoo GD-kartonkia koskevan hinnankorotuksen 1/1 -90 alkaen" ja "GC:n ja GD:n välinen hintaero on lähes 40 prosenttia".

186 Toiseksi on todettava, että väitetiedoksiannon liitteeseen 118, jonka osalta on näytetty toteen, että se liittyy 6.9.1990 pidettyyn JMC:n kokoukseen, sisältyy yksityiskohtaisia GD-kartonkia koskevia tietoja.

187 Kolmanneksi on katsottava, että nämä seikat tukevat Storan väitettä, jonka mukaan JMC:n tavoitteena oli "soveltaa vertailevaa hinnoittelua eräiden suurten asiakkaiden osalta ja valmistella niitä menettelytapoja, joilla PWG:n tekemät hintapäätökset toteutetaan maakohtaisesti sekä GC-laadun että GD-laadun osalta" (väitetiedoksiannon liite 39, 13 kohta). Tämä ilmoitus on ymmärrettävä seuraavan,

väitetiedoksiannon liitteeseen 35 (s. 16) sisältyvän selityksen perusteella: "Storakonsernin tuottajien mukaan Joint Marketing Committee kokoontui alun perin viisi tai kuusi kertaa vuodessa tarkastellakseen samalla sekä GC- että GD-laatuja. Sittemmin pidettiin erilliset kokoukset GC- ja GD-laatujen osalta, mistä seurasi, että kokousten määrä lähes kaksinkertaistui."

188 Tästä seuraa, että komissio on asiakirja-aineiston perusteella voinut aiheellisesti päätellä, että JMC:ssä käydyt yhdenmukaistettuja hinnankorotuksia koskeneet keskustelut koskivat sekä GC- että GD-laatuista kartonkia.

189 Kantajan oman aseman osalta on todettava, että sitä, että kantaja on osallistunut kahteen JMC:n kokoukseen, on edellä esitetyn perusteella pidettävä vähintäänkin painavana aihetodisteena kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön.

190 Edellä kuvattu JMC:n kokousten tarkoitus huomioon ottaen tässä yhteydessä on syytä korostaa, että kantaja on myöntänyt 28.8.1991 päivätyssä kirjeessään, jonka se lähetti komissiolle vastauksena asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaiseen kirjeeseen, ettei se ole osallistunut suurimpaan osaan JMC:n kokouksista mutta että "joskus se kävi kokousta koskevia puhelinkeskusteluja muiden tuottajien kanssa".

— Kantajan osallistuminen 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen

191 Väitetiedoksiannon liitteen 70, joka on (Mayr-Melnhof-konserniin kuuluvan) FS-Kartonin edustajan laatima luottamuksellinen muistio 3.10.1989 pidetyn talousjaoston kokouksen pääkohdista, ei voida katsoa näyttävän toteen talousjaoston kokouksissa käytyjen keskustelujen todellista luonnetta, koska sen sisällön vahvistavia asiakirjoja ei ole olemassa (ks. edellä 152 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

Vaikka edellä onkin todettu tämän asiakirjan sisällön kuvauksen olevan pääosin oikea, kysymystä siitä, voidaanko tällä asiakirjalla näyttää toteen, että 3.10.1989 pidetyssä kokouksessa käytiin kilpailunvastaisia keskusteluja, ei ole kuitenkaan käsitelty. Näin ollen on tutkittava, onko se, että kantaja on osallistunut tähän kokoukseen, riittävä näyttö kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön.

192 Tältä osin on huomattava, että kyseisessä kokouksessa hinnoista käyty keskustelu koski asiakkaiden reaktioita GC-kartongin hinnankorotukseen, jota useimmat tämän kartongin tuottajat noudattivat 1.10.1989 alkaen ja josta oli ilmoitettu markkinoilla muutamia kuukausia aikaisemmin. Komission mukaan tämä hinnankorotus koski myös SBS-kartonkia muttei GD-kartonkia. Kyseisessä kokouksessa käytyjen keskustelujen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ne ovat ylittäneet sen, mikä on sallittua yhteisön kilpailusääntöjen mukaan, erityisesti siltä osin kuin keskusteluissa todettiin, että "olisi virhe luopua noudattamasta GC-laadun korkeaa ja tästä lähtien sovittua hintatasoa — — ". Kun tuottajat ovat näin ilmaisseet yhteisen tahtonsa noudattaa tiukasti GC-kartongin uutta hintatasoa, ne eivät ole päättäneet itsenäisesti siitä politiikasta, jota ne aikoivat markkinoilla noudattaa, joten ne ovat rikkoneet kilpailua koskevien perustamissopimuksen määräysten perusajatusta (ks. mm. yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, 173 kohta).

193 Vaikka onkin selvää, ettei kantaja valmista GC-kartonkia ja että lokakuun 1989 hinnankorotus ei koskenut GD-kartonkia (ks. päätöksen liitteenä oleva taulukko E ja 80 perustelukappaleen toinen kohta), ei ole uskottavaa, että kantajan edustaja(t) 3.10.1989 pidetyssä kokouksessa eivät olisi olleet tietoisia niiden keskustelujen tarkoituksesta, luonteesta ja seurauksista, joita keskenään kilpailevat yritykset kävivät. Kantaja oli nimittäin osallistunut jo yhteen JMC:n kokoukseen ennen 3.10.1989 pidettyä kokousta (ks. edellä 172 kohta).

194 Edellä esitetyn perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että se, että kantaja osallistui 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen, on lisänäyttö kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön ja että tämä on otettava huomioon arvioitaessa kokonaisuutena niitä todisteita, joihin komissio on vedonnut.

— Kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen

195 Kantajan todellisen hintakäyttäytymisen tutkiminen on tässä asiassa hyödyllistä, kun arvioidaan, voidaanko käyttäytymisen katsoa antavan lisänäyttöä kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön.

196 Kantajan todellista käyttäytymistä Yhdistyneessä kuningaskunnassa on ensinnäkin syytä tutkia huhtikuun 1989, huhtikuun 1990 ja tammikuun 1991 hinnankorotusten osalta (päätöksen liitteinä olevat taulukot D, F ja G). Lokakuun 1989 hinnankorotuksen tutkiminen ei ole tarpeen, sillä tämä korotus koski sellaisia kartonkilaatuja, joita kantaja ei tuota, kuten päätöksen liitteenä olevasta taulukosta E ilmenee).

197 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kyseisten hinnankorotusten määrät ovat yhdenmukaisia niiden korotusmäärien kanssa, jotka on mainittu asiakirjoissa, joihin komissio on väitteidensä tueksi vedonnut. Kantajan ilmoittama huhtikuun 1989 hinnankorotuksen määrä eli 25 GBP:aa tonnilta vastaa täysin korotusta, joka on mainittu Finnboard UK Ltd:n tiloista löydetyssä hintaluettelossa (päätöksen 79 perustelukappaleen toinen kohta). Myös 45 GBP:n hinnankorotus tonnilta, mistä kantaja ilmoitti vuoden 1990 alussa, on yhdenmukainen väitetiedoksiannon liitteeseen 110 sisältyvien tietojen kanssa; tämä liite on Renalta saatu hintaluettelo, jota komissio on kuvaillut päätöksen 83 perustelukappaleessa. Lisäksi tammikuussa 1991 toteutettu 40 GBP:n korotus tonnilta on yhtä suuri kuin se, josta Zürichissä 6.9.1990 kokoontuneet yritykset olivat sopineet (väitetiedoksiannon liite 118, päätöksen 87 perustelukappale).

198 Kantaja on kuitenkin selittänyt tätä hinnankorotusten yhdenmukaisuutta markkinoiden läpinäkyvyydellä, sen Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimineen itsenäisen myyntiedustajan osuudella ja EUWID Pulp & Paper -ammattijulkaisusta saaduilla erittäin yksityiskohtaisilla tiedoilla. Koska kantaja ei ole ilmoittanut kyseisen kolmen korotusaloitteen osalta hinnankorotuksestaan ennen muita yrityksiä, sen selitykset tekevät ensi arviolta uskottavaksi sen esittämän väitteen, jonka mukaan se on ainoastaan sopeuttanut oman todellisen käyttäytymisensä Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla muiden yritysten käyttäytymiseen. Koska komissio ei ole esittänyt perusteluja, joka heikentäisi tätä arviota, kantajan todellista käyttäytymistä Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla ei voida pitää lisänäyttönä kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön. On kuitenkin korostettava, että tämä tosiasiallinen käyttäytyminen ei ole ristiriidassa sen käyttäytymisen kanssa, josta ainakin muut JMC:n kokouksiin osallistuneet yritykset olivat sopineet.

199 Sen osalta, millainen oli kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen Manner-Euroopassa, komissio ei kiistä sitä, että kantaja korotti hintojaan kyseisenä ajanjaksona vuosittain 1.1. ja/tai 1.7. eli muina kuin päätöksessä mainittuina ajankohtina.

200 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen ei tue komission päätelmiä kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön.

— Johtopäätös kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön

201 Komission päätöksessään esittämiä seikkoja sen toteen näyttämiseksi, että tietty yritys on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, ei ole arvioitava toisistaan erillään vaan yhtenä kokonaisuutena (asia 48/69, ICI v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 619, 68 kohta, Kok. Ep. II, s. 25).

202 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo asian tarkastelun päätteeksi, että se, että kantaja on osallistunut kahteen JMC:n kokoukseen, joiden kilpailunvastainen tarkoitus on näytetty toteen, ja 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen, minkä on katsottu olevan lisänäyttö kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön, ovat seikkoja, jotka näyttävät toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla sen, että kantaja on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön huhtikuusta 1989 huhtikuuhun 1991.

203 Vastauksena kantajan väitteeseen, jonka mukaan sen tosiasiallinen käyttäytyminen markkinoilla ei vastaa kantajan osallistumista salaiseen hintayhteistyöhön koskevia komission väitteitä, on täsmennettävä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että yritys ei mukaudu siihen, mitä kokouksissa, joilla on selvästi kilpailunvastainen tarkoitus, on sovittu, ei estä sitä, etteikö yritys olisi täysin vastuussa osallistumisestaan kartelliin, jos se ei ole julkisesti sanoutunut irti siitä, mitä kokouksissa on sovittu (ks. esim. asia T-141/89, Tréfileurope v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-791, 85 kohta).

204 Komissio ei kiistä sitä, että kantajan Manner-Euroopan eri kansallisilla markkinoilla soveltamia kartongin hintoja ei ole korotettu päätöksen liitteenä olevissa taulukoissa mainittuja päivämääriä lähellä olevina ajankohtina, ja se myönsi suullisessa käsittelyssä, ettei se ole tutkinut asiaa pidemmälle. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottaa tämän seikan huomioon arvioidessaan sakkoja koskevan täyden harkintavaltansa nojalla kantajan osalta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta (ks. jäljempänä 343 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

b) Kantajan osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

205 Päätöksen mukaan PWG:n kokouksissa edustettuina olleet yritykset ovat osallistuneet vuoden 1987 lopusta alkaen koneiden seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ja seisokkeja on tosiasiallisesti toteutettu vuodesta 1990 alkaen.

206 Päätöksen 37 perustelukappaleen kolmannesta kohdasta ilmenee, että PWG:n varsinainen tehtävä Storan mukaan oli "erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista sekä hinnankorotuksista ja kapasiteeteista ja harjoittaa niiden osalta yhteistoimintaa". Viitaten "PWG:ssä vuonna 1987 teh[tyyn] sopimuks[een]" (52 perustelukappaleen ensimmäinen kohta) komissio toteaa, että sillä pyrittiin nimenomaan "vakaan tarjontatason" säilyttämiseen (58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

207 Siitä, mikä oli PWG:n osuus toimitusten valvontaa koskeneessa salaisessa yhteistyössä, jolle tunnusomaista oli koneiden seisokkiaikojen tarkastelu, päätöksessä todetaan, että tällä PG Paperboardin toimielimellä oli ratkaiseva osuus seisokkien toteuttamisessa, koska vuodesta 1990 lähtien tuotantokapasiteetti kasvoi ja kysyntä väheni; päätöksessä todetaan seuraavaa: "— — vuoden 1990 alussa tärkeimmät tuottajat — — katsoivat hyödylliseksi sopia PWG:ssä siitä, että seisokit ovat tarpeen. Suuret tuottajat tajusivat, etteivät ne voineet kasvattaa kysyntää laskemalla hintoja ja että tuotannon jatkaminen täydellä kapasiteetilla vain johtaisi hintojen laskuun. Se, kuinka pitkät seisokit olivat tarpeen tarjonnan ja kysynnän tasapainon palauttamiseksi, voitiin teoriassa laskea kapasiteettiraporttien perusteella — — "(päätöksen 70 perustelukappale).

208 Päätöksessä todetaan lisäksi seuraavaa: "PWG ei kuitenkaan muodollisesti määrännyt kullekin tuottajalle seisokkiaikaa. Storan mukaan sellaisen koneiden seisokkiaikoja koskevan koordinoidun suunnitelman laatimisessa, joka olisi kattanut kaikki tuottajat, ilmeni käytännön vaikeuksia. Stora toteaa, että tämän vuoksi käytössä oli vain 'löyhä kannustusjärjestelmä'" (päätöksen 71 perustelukappale).

209 On syytä korostaa, että Stora on todennut (väitetiedoksiannon liite 39, 24 kohta) seuraavaa: "Sillä, että PWG päätti alkaa noudattaa hinta ennen määrää -politiikkaa, ja sillä, että yhdenmukaisten hintojen järjestelmä otettiin vähittäin käyttöön vuodesta 1988 alkaen, PWG:n jäsenet myönsivät, että seisokit olivat välttämättömiä

näiden hintojen säilyttämiseksi kysynnän kasvun heikentyessä. Tuottajat eivät olisi ilman seisokkeja pystyneet säilyttämään sovittuja hintatasoja ylikapasiteetin kasvaessa."

210 Ilmoituksensa seuraavassa kohdassa Stora toteaa seuraavaa: "Kartonkiteollisuus pystyi vuosina 1988 ja 1989 toimimaan käytännöllisesti katsoen täydellä kapasiteetilla. Muut kuin tavanomaiset kunnossapito- ja lomaseisokit osoittautuivat välttämättömiksi vasta vuodesta 1990 alkaen. — — Tilausten vähentyessä oli lopulta turvauduttava seisokkeihin hinta ennen määrää -politiikan säilyttämiseksi. Kultakin tuottajalta (tuotannon ja kulutuksen tasapainon varmistamiseksi) edellytetty seisokkiaika voitiin laskea kapasiteettiraporttien perusteella. PWG ei muodollisesti määrännyt noudatettavia seisonta-aikoja, vaikka olemassa olikin löyhä kannustusjärjestelmä — — ."

211 Komissio perustaa päätelmänsä myös väitetiedoksiannon liitteeseen 73 (ks. edellä 147 kohta).

212 Tämän asiakirjan, jota lainataan päätöksen 53—55 perustelukappaleessa, mukaan "toimitusjohtajaryhmän" (Präsidentenkreis) tiiviimpi yhteistyö, josta oli päätetty vuonna 1987, oli tehnyt joistakin "voittajia" ja toisista "häviäjiä".

213 Ne syyt, joiden perusteella kyseisen muistion laatija piti muistiota laatiessaan Mayr-Melnhofia "häviäjänä", ovat tärkeitä todisteita PWG:n kokouksiin osallistuneiden välisestä seisokkeja koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

214 Muistion laatija nimittäin toteaa seuraavaa:

"4) Tällä kohtaa asianosaisten käsitykset siitä, mihin tavoitteeseen on pyrittävä, alkavat poiketa toisistaan.

— —

c) Koko myyntihenkilöstö ja Euroopan myyntiedustajat on vapautettu määräbudjeteistaan, ja on noudatettu ankaraa, lähestulkoon poikkeuksetonta hintapolitiikkaa (työntekijämme eivät ole aina ymmärtäneet muuttunutta asennettamme markkinoihin — aikaisemmin vaadittiin pelkästään määriä ja nyt ainoastaan hintakuria silläkin uhalla, että koneet joudutaan seisauttamaan)."

215 Mayr-Melnhof väittää (väitetiedoksiannon liite 75), että edellä lainattu kappale koskee ainoastaan yrityksen sisäistä tilannetta. Kun tätä otetta analysoidaan ottaen huomioon muistio yleisemmin, osoittautuu, että siinä on kyse "toimitusjohtajaryhmässä" päätetyn ankaran politiikan täytäntöönpanosta myyntihenkilöstön tasolla. Tämän asiakirjan on tulkittava osoittavan, että vuoden 1987 sopimukseen osallistuneet, toisin sanoen ainakin PWG:n kokouksiin osallistuneet, kiistattomasti ovat arvioineet sitä, mikä vaikutus heidän hyväksymällään politiikalla on siinä tapauksessa, että sitä noudatetaan ankarasti.

216 Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että komissio on näyttänyt toteen PWG:n kokouksiin osallistuneiden välillä olleen tuotantoseisokkeja koskenutta salaista yhteistyötä.

217 Päätöksen mukaan JMC:n kokouksiin osallistuneet yritykset, kantaja mukaan lukien, ovat samoin osallistuneet tähän salaiseen yhteistyöhön.

218 Tältä osin komissio toteaa erityisesti seuraavaa:

"Sen ohella, että käytössä oli Fidesin hallinnoima, yhdistettyjä lukuja tuottava järjestelmä, noudatettiin myös käytäntöä, jossa kukin tuottaja paljasti kilpailijoilleen tilauskantansa suuruuden JMC:n kokouksissa.

Tilauksia koskevista tiedoista työpäiviksi muunnettuina oli hyötyä seuraavissa tilanteissa:

— päätettäessä, oliko tilanne suotuisa yhdenmukaistetun hinnankorotuksen toteuttamiselle,

— määritettäessä sitä, kuinka paljon seisokkeja tarvitaan tarjonnan ja kysynnän välisen tasapainon pysyttämiseksi — — "(päätöksen 69 perustelukappaleen kolmas ja neljäs kohta).

219 Komissio toteaa lisäksi seuraavaa:

"Epäviralliset pöytäkirjat kahdesta JMC:n kokouksesta, jotka pidettiin tammikuussa 1990 (84 perustelukappale) ja syyskuussa 1990 (87 perustelukappale), sekä muut asiakirjat (94 ja 95 perustelukappale) vahvistavat — —, että PG Paperboardissa suuret tuottajat pitivät pienemmät kilpailijansa jatkuvasti ajan tasalla suunnitelmistaan toteuttaa lisäseisokkeja hintojen laskun välttämiseksi" (päätöksen 71 perustelukappaleen kolmas kohta).

220 JMC:n kokouksia koskevat asiakirjatodisteet (väitetiedoksiannon liitteet 109, 117 ja 118) vahvistavat, että yhdenmukaistettujen hinnankorotusten valmistelua koskeneiden keskustelujen yhteydessä keskusteltiin myös seisokeista. Väitetiedoksiannon liitteessä 118 eli 6.9.1990 päivätyissä Renan muistiinpanoissa (ks. myös edellä 179 kohta) mainitaan erityisesti hinnankorotusten määrät useiden maiden osalta, tulevien korotusilmoitusten päivämäärät sekä useiden tuottajien tilauskantojen suuruus työpäivinä. Asiakirjan laatija toteaa tiettyjen valmistajien ennakoivan seisokkeja, mikä on ilmaistu esimerkiksi seuraavalla tavalla:

"Kopparfors 5—15 days
5/9 will stop for five days".

221 Vaikkei väitetiedoksiannon liitteissä 117 ja 109 ole tietoja, jotka välittömästi koskisivat suunniteltuja seisokkeja, niistä kuitenkin ilmenee, että 6.9.1989 ja 16.10.1989 pidetyissä JMC:n kokouksissa keskusteltiin tilauskantojen ja uusien tilausten tilasta.

222 Kun nämä asiakirjat luetaan yhdessä Storan ilmoitusten kanssa, ne ovat riittävä näyttö JMC:n kokouksissa edustettuina olleiden tuottajien osallistumisesta seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset väistämättä tiesivät, että tilauskantojen ja uusien tilausten tilan tarkastelun ja mahdollisia seisokkeja koskevien keskustelujen tarkoituksena ei ollut pelkästään sen määrittäminen, oliko markkinatilanne suotuisa yhdenmukaistetulle hinnankorotukselle, vaan myös sen määrittäminen, olivatko tehtaiden seisokit välttämättömiä sen estämiseksi, että ylitarjonta saattaisi vaarantaa sovitun hintatason. Erityisesti väitetiedoksiannon liitteestä 118 ilmenee, että 6.9.1990 pidettyyn JMC:n kokoukseen osallistuneet sopivat lähiaikoina tapahtuvasta hinnankorotuksesta, vaikka useat tuottajat olivat ilmoittaneet valmistautuvansa tuotannon pysäyttämi-

seen. Markkinatilanne oli näin ollen sellainen, että tulevan hinnankorotuksen tehokas toteuttaminen erittäin todennäköisesti edellytti (lisä)seisokkeja; seuraus, jonka valmistajat siis ainakin epäsuorasti hyväksyivät.

223 Koska kantaja on osallistunut vain kahteen JMC:n kokoukseen kyseessä olevana ajanjaksona, on syytä tutkia väitetiedoksiannon liitettä 70 (ks. edellä 155 kohta ja sitä seuraavat kohdat), jossa kuvaillaan 3.10.1989 pidetyn talousjaoston kokouksen sisältöä; kantaja on myöntänyt osallistuneensa tähän kokoukseen.

224 Tässä liitteessä ei ole mitään sellaista kohtaa, joka todistaisi, että sellaisia keskusteluja todella käytiin, joissa olisi salaisesti sovittu siitä, miten tehtaiden tulevat seisokit toteutetaan. Kaikki tässä väitetiedoksiannon liitteessä olevat viittaukset tarkkoihin seisokkiaikoihin koskevat itse asiassa mennyttä aikaa. Asiakirjassa on kuitenkin tehtaiden tulevaa käymistä koskeva kappale, jossa todetaan seuraavaa: "On helppo nähdä, että jos uusien tilausten ja koneiden käyttöasteiden huono tilanne jatkuu, on harkittava tuotannon keskeyttämistä siten, että se vastaa kysyntää" ("Bei anhaltend schlechtem Auftragseingang und schlechter Belegung ist es naheliegend, entsprechend dem Martkbedarf ein Abstellen zu überlegen"). Siltä osin kuin on näytetty oikeudellisesti riittävällä tavalla toteen, että kantaja on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön, tämä liite on lisänäyttö siitä, että kantaja on osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

225 Tällä perusteella on — ilman että olisi tarpeen tutkia muita komission päätöksessään esiin tuomia todisteita (väitetiedoksiannon liitteet 102, 113, 130 ja 131) — katsottava komission näyttäneen toteen, että osallistuessaan kahteen JMC:n kokoukseen, 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen sekä salaiseen hintayhteistyöhön kantaja on osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

226 Tässä yhteydessä on syytä hylätä kantajan väite, jonka mukaan se, ettei kantaja ole koskaan toteuttanut tuotantoseisokkeja, osoittaisi, ettei kantaja ole osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

227 Komissio toteaa päätöksessä ensinnäkin, että tärkeimmät tuottajat ottivat vastuun tuotannon vähentämisestä säilyttääkseen hintatason (päätöksen 71 perustelukappaleen toinen kohta).

228 Toiseksi on todettava, että vaikka olisikin osoitettu, että kantaja on toiminut täydellä tuotantokapasiteetilla ja ettei tällainen käyttäytyminen ole ollut sopusoinnussa sen kilpailijoidensa kanssa JMC:ssä sopiman käyttäytymisen kanssa, tämä ei kuitenkaan kumoa sitä, että kantaja on osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön (ks. mm. asia T-6/89, Enichem Anic v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1623, 165 kohta).

229 On siis katsottava, että kantaja on huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

c) Kantajan osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

230 Kantaja kiistää osallistuneensa markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön kiistämättä kuitenkaan päätökseen sisältynyttä toteamusta, jonka mukaan PWG:n kokouksiin osallistuneet tuottajat ovat tehneet sopimuksen "Länsi-Euroopan tärkeimpien tuottajien senhetkisten markkinaosuuksien 'jäädyttämisestä' sekä siitä, että uusia asiakkaita ei saanut yrittää hankkia eikä senhetkistä markkina-asemaa parantaa aggressiivisella hintapolitiikalla" (52 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

231 Näin ollen on syytä korostaa, että niiden yritysten osalta, jotka eivät ole osallistuneet PWG:n kokouksiin, komissio toteaa seuraavaa:

"Vaikka JMC:n kokouksiin osallistuneet pienemmät kartongintuottajat eivät olleet mukana PWG:ssä markkinaosuuksista käydyissä yksityiskohtaisissa keskusteluissa, niille annettiin kuitenkin niiden kaikkien hyväksymän 'hinta ennen määrää' -politiikan yhteydessä täysi tieto tärkeimpien tuottajien yleisestä yhteisymmärryksestä 'vakaan tarjontatason' säilyttämiseksi ja epäilemättä myös siitä, että näiden pienempien tuottajien oli sopeutettava oma käyttäytymisensä tähän sopimukseen" (päätöksen 58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

232 Vaikkei sitä nimenomaisesti todetakaan päätöksessä, komissio vahvistaa tältä osin oikeaksi Storan ilmoituksen, jossa todetaan seuraavaa:

"Niille muille tuottajille, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, ei yleensä tiedotettu markkinaosuuksia koskeneiden keskustelujen yksityiskohdista. Hinta ennen määrää -politiikan yhteydessä, johon ne osallistuivat, niiden on kuitenkin täytynyt saada tietää suurten tuottajien yhteisymmärryksestä sen suhteen, ettei hintataso saanut vaarantua sen takia, että tarjonta pysyy vakiotasolla.

Niiden tuottajien, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, osuudet GC-laadun tarjonnasta olivat kuitenkin niin merkityksettömiä, ettei sillä, osallistuivatko ne markkinaosuuksia koskeneeseen yhteisymmärrykseen vai eivät, ollut käytännöllisesti katsoen mitään vaikutusta mihinkään suuntaan" (väitetiedoksiannon liite 43, 1.2 kohta).

233 Storan tavoin komissio perustaa käsityksensä olettamaan, jonka mukaan suorien todisteiden puuttuessakin on katsottava, että niiden yritysten, jotka eivät osallistu-

neet PWG:n kokouksiin mutta joiden on näytetty hyväksyneen ne muut rikkomisen muodostavat osatekijät, jotka on mainittu päätöksen 1 artiklassa, on täytynyt tietää markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

234 Tällaista päättelyä ei voida hyväksyä. Komissio ei ensinnäkään tuo esiin mitään todistetta, jolla voitaisiin näyttää toteen, että yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat hyväksyneet yleisen yhteisymmärryksen, jonka mukaan muun muassa tärkeimpien tuottajien markkinaosuudet jäädytettiin.

235 Toiseksi pelkästään se seikka, että mainitut yritykset ovat osallistuneet salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ei vielä todista niiden samalla osallistuneen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Tältä osin on todettava, että markkinaosuuksia koskeva salainen yhteistyö ei — toisin kuin mitä komissio näyttää väittävän — luonteensa puolesta väistämättä liity hintoja ja/tai seisokkeja koskevaan salaiseen yhteistyöhön. Riittää, kun todetaan, että PWG:ssä kokoontuneiden tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksia koskeneella salaisella yhteistyöllä pyrittiin päätöksen mukaan (päätöksen 52 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet) säilyttämään markkinaosuudet vakaalla tasolla — niitä joskus muuttaen — myös silloin, kun markkinatilanne ja erityisesti tarjonnan ja kysynnän välinen tasapaino olivat sellaiset, ettei minkäänlainen tuotannon säätely ollut tarpeen sovittujen hinnankorotusten tehokkaan toteuttamisen varmistamiseksi. Tästä seuraa, että mahdollinen osallistuminen hintoja ja/tai seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ei vielä todista, että ne yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat suoraan osallistuneet markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön tai että ne olisivat tienneet siitä tai että niiden olisi väistämättä pitänyt tietää siitä.

236 Kolmanneksi on todettava, että päätöksen 58 perustelukappaleen toisessa ja kolmannessa kohdassa komissio vetoaa lisätodisteena kyseisen väittämän paikkansapitävyydestä väitetiedoksiannon liitteeseen 102 eli Renalta saatuihin muistiinpanoihin, jotka päätöksen mukaan koskevat 3.10.1988 pidettyä NPI:n ylimääräistä kokousta. Tältä osin riittää, kun todetaan, ettei kantaja ollut NPI:n jäsen ja ettei

tässä asiakirjassa olevaa viittausta seisokkien toteuttamisen mahdolliseen tarpeellisuuteen voida edellä todetuista syistä pitää näyttönä markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

237 Jotta komissio voisi katsoa, että kukin niistä yrityksistä, joita tämänkaltaisessa päätöksessä tarkoitetaan, olisi määrättynä aikana vastuussa kokonaiskartellista, sen on näytettävä toteen, että kukin niistä on joko ollut mukana hyväksymässä sellaista kokonaissuunnitelmaa, joka kattaa kartellin muodostavat osatekijät, tai kyseisenä aikana osallistunut välittömästi kaikkiin näihin osatekijöihin. Yrityksen voidaan myös katsoa olevan vastuussa kokonaiskartellista, vaikka näytettäisiin toteen, että se on välittömästi osallistunut ainoastaan johonkin tai joihinkin tämän kartellin muodostaviin osatekijöihin, jos yritys tiesi tai sen piti väistämättä tietää yhtäältä, että se salainen yhteistyö, johon se osallistui, kuului kokonaissuunnitelmaan, ja toisaalta, että tämä kokonaissuunnitelma kattoi kaikki ne osatekijät, joista kartelli muodostui. Jos tilanne on tämä, se, ettei kyseinen yritys osallistunut välittömästi kaikkiin kokonaiskartellin muodostaviin osatekijöihin, ei poista sen vastuuta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Tämä seikka voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa sen osalta todetun rikkomisen vakavuutta.

238 Tässä asiassa on todettava, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että kantaja tiesi tai sen piti väistämättä tietää, että sen oma kilpailusääntöjä rikkova toiminta kuului kokonaissuunnitelmaan ja että tämä kokonaissuunnitelma kattoi salaisen hintayhteistyön ja seisokkeja koskeneen salaisen yhteistyön, joihin kantaja on tosiasiallisesti osallistunut, lisäksi myös tärkeimpien tuottajien välisen markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön.

239 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että kantaja olisi huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

d) Johtopäätökset, jotka koskevat kantajan osallistumista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana

240 Asiakirja-aineistoon sisältyvien seikkojen analysoinnin perusteella on todettava, että komissio on näyttänyt toteen, että kantaja on osallistunut kyseessä olevana ajanjaksona salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Sitä vastoin komissio ei ole näyttänyt toteen, että kantaja olisi samana ajanjaksona osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

3. Lopullinen päätelmä kanneperusteesta

241 Edellä esitetyn perusteella on todettava, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että kantaja olisi osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen ennen huhtikuuta 1989 tai että se olisi osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana.

242 Näin ollen päätöksen 1 artikla on kantajan osalta kumottava siltä osin, kuin kantajan osalta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen alkamisajankohta on vahvistettu vuoden 1989 huhtikuuta aikaisemmaksi.

243 Kantajan osalta on kumottava myös päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta, jonka mukaan sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan, joihin kantaja on osallistunut, tarkoituksena oli "tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämi[nen] vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa".

244 Kanneperuste on hylättävä muilta osin perusteettomana.

D *Kanneperuste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska komissio ei ole antanut tiedoksi kaikkia asiassa merkityksellisiä asiakirjoja*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

245 Kantaja muistuttaa, että se pyysi hallinnollisen menettelyn aikana saada nähtäväkseen kaikki ACBM:ää koskevat komission asiakirjat ja että komissio kieltäytyi antamasta sen tutustuttavaksi osaa näistä asiakirjoista.

246 Kantajan mukaan komission menettelytapa loukkasi sen puolustautumisoikeuksia, sillä kuulluksi tulemisen oikeuden piiriin kuuluvat myös asianomaisen puolesta puhuvat asiakirjat (asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, 54 kohta), eikä asetuksen N:o 17 20 artiklan 2 kohdalla ole vaikutusta tähän oikeuteen. Viimeksi mainitussa säännöksessä säädetyllä salassapitovelvollisuudella ei voida perustella sitä, että kantajan ei sallittu tutustua asiakirjoihin, joihin saattoi sisältyä sen puolesta puhuvia seikkoja.

247 Tutustuttuaan kyseessä oleviin asiakirjoihin (ks. edellä 27 kohta) kantaja pysyi suullisessa käsittelyssä tässä kanneperusteessaan sekä esitti kaksi väitettä.

248 Kantaja väittää ensinnäkin, että 11.12.1985 pidettyä ACBM:n kokousta koskevat käsinkirjoitetut muistiinpanot (asiakirja 20 339) olisivat saattaneet tukea sen puolustusta hallinnollisessa menettelyssä. Tästä asiakirjasta nimittäin ilmenee, että

PAA:ssa kokoontuneet myyntiedustajat olivat tosiasiassa itsenäisiä suhteessa kartongintuottajiin. Näin ollen tämä asiakirja vahvistaa kantajan väitteen, jonka mukaan komission ei olisi pitänyt vedota tämän yhdistyksen kokouksia koskeviin asiakirjoihin ja pitää niitä näyttönä kantajaa vastaan (päätöksen 94—98 perustelukappale).

249 Toiseksi kantaja toteaa, että minkään perusteella ei voida katsoa, että niiden asiakirjojen lisäksi, joihin kantaja sai tutustua, komissiolla ei olisi hallussaan muutakin ACBM:ää koskevaa asiakirja-aineistoa.

250 Komissio katsoo, että ACBM:ää koskevat asiakirjat eivät olleet tarpeen, jotta kantajan oikeutta tulla kuulluksi tuli kunnioitetuksi, ja että asetuksen N:o 17 20 artiklan 2 kohdan mukaisen liikesalaisuuden säilyttämisvelvollisuuden vuoksi sillä oli velvollisuus kieltäytyä antamasta kantajalle tietoja kyseisistä asiakirjoista.

251 Suullisessa käsittelyssä komissio on lisäksi kiistänyt väitteen, jonka mukaan ACBM:n 11.12.1985 pidettyä kokousta koskevilla käsinkirjoitetuilla muistiinpanoilla olisi voitu tukea kantajan puolustusta hallinnollisessa menettelyssä.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

252 On todettava, että sen jälkeen kun kantajalle on annettu oikeus tutustua kaikkiin ACBM:ää koskeviin asiakirjoihin, kantaja ei ole väittänyt, että näihin asiakirjoihin sisältyisi tietoja, joilla voitaisiin näyttää toteen, ettei kantaja ole osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen.

253 Kantaja toteaa ainoastaan, että ACBM:n 11.12.1985 pidettyä kokousta koskevat käsinkirjoitetut muistiinpanot (asiakirja 20 339) vahvistavat sen, että PAA:ta

koskevia väitetiedoksiannon liitteitä ei voida pitää näyttönä kantajan osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen.

254 Edellä esitetystä ilmenee kuitenkin (ks. edellä 131—168 kohta), että siltä osin kuin komissio on katsonut kantajan osallistuneen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1989 huhtikuuhun, päätöksen 1 artikla on kumottava.

255 Komissio ei ole myöskään näyttänyt toteen, että kantaja olisi huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Kuten edellä esitetystä ilmenee, komissio on sitä vastoin näyttänyt toteen kantajan osallistuneen kyseisenä aikana salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ja se on perustanut kantansa muihin todisteisiin kuin PAA:n kokouksia koskeviin asiakirjoihin.

256 Näin ollen vaikka komissio ei olisi voinutkaan vedota kantajan osalta PAA:n kokouksia koskeviin asiakirjoihin ja pitää niitä todisteina kantajan osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen, tämä seikka ei sinällään voi vaikuttaa päätöksen pätevyyteen siltä osin kuin siinä todetaan kantajan osallistuneen salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä ajanjaksona, sillä tämä toteamus ei perustu yksinomaan näihin asiakirjoihin (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 100/80, 101/80, 102/80 ja 103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 30 kohta).

257 Kantajan väite, jonka mukaan ei voida tietää, onko komissiolla niiden ACBM:ää koskevien asiakirjojen lisäksi, joihin kantaja sai tutustua, muitakin asiakirjoja, on hylättävä, koska tämän väitteen tueksi ei ole esitetty mitään näyttöä.

258 Edellä esitetyn perusteella kanneperuste on hylättävä.

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

259 Kantaja väittää, että päätöksen 2 artikla on sillä tavoin epäselvä, että on vaikeaa tehdä ero kielletyn tilastotietojen vaihdon ja sallitun tilastotietojen vaihdon välillä tulevaisuudessa tapahtuvassa tietojen vaihdossa.

260 Kantaja toteaa Seitsemänteen kilpailupolitiikkaa koskevaan kertomukseen (7 kohta, 1 alakohta) viitaten, ettei ole olemassa ennakkotapausta, joka osoittaisi, että "uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa" koskevien tietojen vaihdolla rikottaisiin perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa. Lisäksi kantaja väittää, että jos tilauskantoja ja uusia tilauksia koskevia tilastotietoja ei vaihdettaisi, kartonkialalla toimivat yritykset, erityisesti pienet yritykset, eivät kykenisi sopeutumaan markkinakehitykseen.

261 Tilauskantoja koskevat tiedot voidaan kerätä asiakkailta eikä viikottaista tilauskantojen tilaa koskevien tilastotietojen vaihto siten johtaisi markkinoiden suurempaan läpinäkyvyyteen.

262 Kantajan mukaan komissio ei ole päätöksessä myöskään väittänyt, että tilauskantoja koskevien yhdistettyjen tilastotietojen vaihto sinällään olisi lainvastaista (ks. päätöksen 134 perustelukappale).

263 Kantaja toteaa että, komission ei olisi myöskään pitänyt kieltää tietojen vaihtoa ottamatta kantaa CEPI-Cartonboard-nimisen yhteenliittymän tekemään ilmoitukseen, jolla pyrittiin saamaan puuttumattomuustodistus tai perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukainen poikkeuslupa uudelle tietojenvaihtojärjestelmälle.

264 Komissio väittää, että sillä oli oikeus kieltää päätöksessään kilpailusääntöjen rikkomisen jatkaminen ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut tämän jopa silloin kun kyse on ollut vähemmän yksityiskohtaisesta määräyksestä kuin tässä asiassa (ks. mm. em. asia Rhône-Poulenc v. komissio ja asia T-83/91, Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, Kok. 1994, s. II-755, 219—223 kohta). Lisäksi komissio toteaa, että siltä osin kuin tällaisessa kieltomääräyksessä niitä, joille päätös on osoitettu, kielletään käyttämästä tulevaisuudessa järjestelmää, jolla on sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, siinä vain esitetään perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan mukainen yleinen kielto yksittäistapauksen yhteydessä (asia T-34/92, Fiatagri ja New Holland Ford v. komissio, tuomio 27.10.1994, Kok. 1994, s. II-905, 39 kohta).

265 Komission mukaan on todettu, että hinta-aloitteet ja "hinta ennen määrää" -politiikka perustuivat laajaan ja pitkälle kehitettyyn tietojenvaihtojärjestelmään. Kartellin jäsenille toimitettiin järjestelmästä tietoja, jotka olivat tarpeellisia yhdenmukaistettuja toimenpiteitä silmällä pitäen, ja järjestelmän avulla jäsenet kykenivät valvomaan näiden toimenpiteiden toteuttamista (päätöksen 65—71 ja 134 perustelukappale).

266 Tietojenvaihtojärjestelmän, sellaisena kuin se oli muutettuna komission suorittamien tutkimusten jälkeen (ks. päätöksen 105 ja 106 perustelukappale), katsottiin myös olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastainen, koska myös tiettyjen yhdistettyjen tietojen vaihtoa voitiin käyttää järjestelmään osallistuvien yritysten kaupallisen toiminnan koordinointiin. Olemassa ollut kartelli on väistämättä vaikuttanut muutettua tietojenvaihtojärjestelmää koskevaan arvioon.

267 Päätöksen 2 artiklaan sisältyvän kiellon, joka on jouduttu välttämättä esittämään yleisiä sanamuotoja käyttäen, koska sillä on tarkoitus kattaa suuri määrä tulevaisuudessa tapahtuvia menettelytapoja, ei pidä kuitenkaan katsoa olevan ehdoton

kielto vaihtaa kaikenlaisia tietoja. Siinä kielletään niitä, joille päätös on osoitettu, vaihtamasta eri tuottajia koskevia tiettyjä arkaluonteisia kaupallisia tietoja tai tietoja, joiden avulla edistetään, helpotetaan tai rohkaistaan yhdenmukaistettua kaupallista toimintaa, taikka tietoja, joiden avulla yritykset voivat seurata kilpailua rajoittavien sopimusten täytäntöönpanoa tai noudattamista.

268 Tällainen kielto ei ole esteenä sille, että komissiolle ilmoitetulle järjestelmälle voidaan myöntää puuttumattomuustodistus. Kyseisellä päätöksellä ei siten ole vaikutusta päätökseen, joka komission on tehtävä siitä tietojenvaihtojärjestelmästä, jonka CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä ilmoitti 6.12.1993.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

269 Päätöksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista,

b) jonka avulla edistetään, helpotetaan tai rohkaistaan alan yhteistä reagointia hintojen osalta tai tuotannon valvontaa, vaikkei mitään yrityskohtaisia tietoja ilmaistaisikaan,

tai

c) joka mahdollistaa sen, että asianomaiset yritykset voivat seurata minkä tahansa hintaa tai markkinaosuuksien jakoa yhteisössä koskevan nimenomaisen tai hiljaisen sopimuksen täytäntöönpanoa tai noudattamista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä paitsi sellaiset tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta, myös kaikki uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa sekä tuotantokapasiteetin suunniteltua käyttöastetta koskevat tiedot (näissä tapauksissa silloinkin, kun tiedot yhdistetään) tai kunkin koneen tuotantokapasiteettia koskevat tiedot.

Tämäntyyppisissä tietojenvaihtojärjestelmissä saa kerätä ja levittää ainoastaan sellaisia tuotantoa ja myyntiä koskevia yhdistettyjä tilastotietoja, joita ei voida käyttää edistämään tai helpottamaan yhteistä toimintaa alalla.

Yritysten on pidättäydyttävä myös kaikesta sellaisesta tietojen vaihdosta, jolla on merkitystä kilpailulle ja jota ei ole erikseen sallittu, sekä kaikista kokouksista tai muusta yhteydenpidosta vaihdettujen tietojen merkityksen tai sen tutkimiseksi, miten ala tai yksittäinen tuottaja mahdollisesti tai todennäköisesti reagoi näihin tietoihin.

Tarvittavien muutosten tekemiseksi mahdollisesti olemassa oleviin tietojenvaihtojärjestelmiin annetaan kolmen kuukauden määräaika, joka alkaa tämän päätöksen tiedoksiantamisesta."

270 Kuten päätöksen 165 perustelukappaleesta ilmenee, päätöksen 2 artiklasta on päätetty asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla. Tämän säännöksen nojalla komissio voi todettuaan, että esimerkiksi perustamissopimuksen 85 artiklaa rikotaan, päätöksellään määrätä yritykset, joita asia koskee, lopettamaan tällaisen rikkomisen.

271 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sovellettaessa asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa yritystä voidaan kieltää jatkamasta tiettyjä lainvastaisiksi todettuja toimintoja, menettelytapoja tai tilanteita (yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223, 45 kohta, Kok. Ep. II, s. 229 ja yhdistetyt asiat C-241/91 P ja C-242/91 P, RTE ja ITP v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-743, 90 kohta) mutta myös kieltää alkamasta toimia samalla tavalla myöhemmin (em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomion 220 kohta).

272 Koska asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa on sovellettava suhteessa todettuun rikkomiseen, komissiolla on toimivalta määrätä niiden velvoitteiden laajuudesta, joita asianomaisille yrityksille asetetaan, jotta rikkominen saataisiin loppumaan. Yrityksille asetetut velvoitteet eivät kuitenkaan saa ylittää sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeellista tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi eli asiassa rikottujen sääntöjen mukaisen laillisen oikeustilan palauttamiseksi (em. yhdistetyt asiat RTE ja ITP v. komissio, tuomion 93 kohta; vastaavasti asia T-7/93, Langnese-Iglo v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1533, 209 kohta ja asia T-9/93, Schöller v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1611, 163 kohta).

273 Kantajan väitteestä, jonka mukaan komissio on tehnyt oikeudellisen virheen päättäessään päätöksen 2 artiklasta ratkaisematta sitä, onko CEPI-Cartonboard-nimisen yhteenliittymän ilmoittama tietojenvaihtojärjestelmä yhteensoveltuva

85 artiklan kanssa, on todettava, että tämän yhteenliittymän 6.12.1993 tekemä ilmoitus koski uutta tietojenvaihtojärjestelmää, joka oli eri kuin se, jota komissio tarkasteli päätöksessä. Kun komissio päätti päätöksen 2 artiklasta, se ei siis voinut arvioida uuden järjestelmän lainmukaisuutta tämän päätöksen yhteydessä. Komissiolla oli siis täysi oikeus käsitellä pelkästään vanhaa tietojenvaihtojärjestelmää ja ratkaista kantansa siihen siten, että se sisällytti päätökseen 2 artiklan.

274 Sen selvittämiseksi, onko päätöksen 2 artiklassa olevan määräyksen soveltamisala liian laaja — kuten kantaja väittää —, on tutkittava tässä artiklassa yrityksille asetettujen eri kieltojen ulottuvuutta.

275 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan toisessa virkkeessä asetetulla kiellolla, jonka mukaan yritysten on vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus kuin päätöksen 1 artiklassa todetuilla rikkomisilla, pyritään ainoastaan siihen, että yrityksiä estetään jatkamasta lainvastaiseksi todettua toimintaa. Kun komissio on päättänyt tällaisesta kiellosta, se ei näin ollen ole ylittänyt asetuksen N:o 17 3 artiklassa sille myönnettyä toimivaltaa.

276 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a, b ja c alakohdassa on tarkemmat määräykset kiellosta, joka koskee kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuvaa vaihtamista.

277 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa olevan määräyksen antaminen, jolla kielletään sellaisten kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen, joiden avulla tietojen vaihtoon osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada yrityskohtaisia tietoja kilpailijoistaan, edellyttäisi, että komissio olisi päätöksessään todennut tällaisten tietojen vaihtamisen olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan perusteella lainvastaista.

278 Tältä osin on todettava, ettei päätöksen 1 artiklassa todeta, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen sellaisenaan on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista.

279 Päätöksessä todetaan yleisemmin, että yritykset ovat rikkoneet tätä perustamissopimuksen artiklaa osallistumalla sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yritykset "edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista".

280 Koska päätöksen päätösosa kuitenkin on ymmärrettävä sen perustelujen valossa (ks. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 122 kohta), on huomattava, että päätöksen 134 perustelukappaleen toisessa kohdassa todetaan seuraavaa:

"Se, että tuottajat PG Paperboardin kokouksissa (erityisesti JMC:n kokouksissa) vaihtoivat yleensä luottamuksellisina ja arkaluonteisina pidettyjä yrityskohtaisia kaupallisia tietoja tilauskannoista, koneiden seisokeista ja tuotantovauhdista, oli selvästi kilpailusääntöjen vastaista, koska sen tarkoituksena oli tehdä tilanne mahdollisimman suotuisaksi hinnankorotusten toteuttamiselle. — — "

281 Koska komissio on päätöksessä asianmukaisesti todennut, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen on sellaisenaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista, se, että tällaisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen kielletään, täyttää asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan soveltamisen edellytykset.

282 Kieltoja, jotka koskevat päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa tarkoitettua kaupallisten tietojen vaihtoa, on tutkittava ottaen huomioon

tämän artiklan toinen, kolmas ja neljäs kohta, jotka tukevat näiden alakohtien sisältöä. Sitä, onko komissio pitänyt kyseisiä tietojen vaihtoja lainvastaisina ja jos on, missä määrin, on nimittäin arvioitava juuri tässä asiayhteydessä, koska yrityksille asetettujen velvoitteiden laajuus on rajoitettava siihen, mikä on välttämätöntä, jotta niiden toiminta olisi jälleen lainmukaista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan suhteen.

283 Päätöstä on tulkittava siten, että komissio on pitänyt Fides-järjestelmää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisena, koska se tuki todettua kartellia (päätöksen 134 perustelukappaleen kolmas kohta). Tämän tulkinnan oikeellisuuden vahvistaa päätöksen 1 artiklan sanamuoto, josta ilmenee, että yritykset vaihtoivat kaupallisia tietoja sellaisia "toimenpiteitä tukeakseen", joiden on katsottu olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia.

284 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa olevien, tulevaa aikaa koskevien kieltojen ulottuvuutta on arvioitava nimenomaan ottaen huomioon tämä komission tulkinta Fides-järjestelmän yhteensoveltuvuudesta perustamissopimuksen 85 artiklan kanssa.

285 Tältä osin kyseiset kiellot eivät koske ainoastaan yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtoa vaan myös tiettyjä yhdistettyjä tilastotietoja (päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohta ja toinen kohta). Toisaalta päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa kielletään eräiden tilastotietojen vaihto sen estämiseksi, että ne voisivat tukea mahdollista kilpailunvastaista toimintaa.

286 Siltä osin kuin tällaisella kiellolla pyritään estämään sellaisten puhtaasti tilastollisten tietojen vaihto, jotka eivät ole yrityskohtaisia tai yksilöitävissä, jottei niitä voitaisi käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, kielto ylittää sen, mikä on välttämätöntä todetun toiminnan palauttamiseksi lainmukaiseksi. Yhtäältä on todettava, ettei päätöksestä ilmene komission katsoneen, että tilastotietojen vaihto sellaisenaan merkitsisi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista. Toisaalta

pelkästään se, että tilastotietojen vaihtoa koskevaa järjestelmää voidaan käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, ei tee siitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaista, koska sen kilpailunvastaiset vaikutukset on tällaisessa tapauksessa todettava konkreettisesti. Komission väite, jonka mukaan päätöksen 2 artikla on luonteeltaan vain toteava (edellä 264 kohta), ei näin ollen ole perusteltu.

287 Päätöksen 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta on näin ollen kumottava, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

1. *Kanneperusteet, jotka koskevat yhteisissä lausumissa käsiteltyjä seikkoja*

288 Epävirallisessa kokouksessa, joka pidettiin 29.4.1997, päätöksestä kanteen nostaneita yrityksiä pyydettiin harkitsemaan sitä mahdollisuutta, että useat yritykset esittäisivät yhteisiä suullisia lausumia siinä tapauksessa, että asiat yhdistetään suullista käsittelyä varten. Kokouksessa tähdennettiin, että tällaisia yhteisiä suullisia lausumia voivat esittää vain ne kantajat, jotka todella ovat kannekirjelmissään esittäneet kanneperusteita, jotka koskevat niitä aiheita, joista esitetään yhteisiä suullisia lausumia.

289 Kantajat ilmoittivat 14.5.1997 niiden kaikkien nimissä lähetetyllä telekopiolla, että ne ovat päättäneet käsitellä yhteisissä suullisissa lausumissaan kuutta aihetta ja muun muassa seuraavia aiheita:

a) markkinoiden kuvailua ja sitä, ettei kartellilla ollut vaikutuksia;

b) sakkoja koskevia perusteluja.

290 Kantaja ei ole kannekirjelmässään esittänyt näitä aiheita koskevia kanneperusteita tai väitteitä. Se on suullisessa käsittelyssä kuitenkin todennut yhtyvänsä kyseisiin yhteisiin suullisiin lausumiin.

291 On muistettava, että työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin. Kantaja ei ole tässä asiassa vedonnut käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin, joiden vuoksi kyseisten uusien kanneperusteiden esittäminen olisi perusteltua.

292 Näin ollen näitä kanneperusteita, joihin kantaja on vedonnut suullisessa käsittelyssä ensimmäistä kertaa, ei voida ottaa tutkittavaksi.

2. *Kanneperuste, joka koskee suhteellisuusperiaatteen loukkaamista*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

293 Kantaja väittää ensinnäkin, että sakon alentaminen voi olla perusteltua, jos komissio on sille annettujen todisteiden vuoksi voinut saada kilpailusääntöjen rikkomisen loppumaan nopeasti (ks. em. asia ICI v. komissio, tuomion 393 kohta). Alentamisen on kuitenkin oltava oikeassa suhteessa tehtyyn yhteistyöhön nähden.

294 Komission kanssa tehdyn yhteistyön perusteella Storalle ja Renalle tässä asiassa myönnetty alennus on kantajan mukaan ehdottomasti epäsuhtainen, koska yhteistyöhön ryhdyttiin myöhään (yhdeksän kuukautta valituksen jättämisen ja neljä kuukautta komission tutkimusten jälkeen), ja kantajan mielestä on epävarmaa, onko yhteistyö johtanut siihen, että kilpailusääntöjen rikkominen on saatu loppumaan. Tällainen määrättyjen sakkojen välinen epäsuhta merkitsee syrjintää niiden yritysten välillä, joille on määrätty seuraamus.

295 Toiseksi kantaja väittää, että pienille tuottajille määrättyjen sakkojen taso on liian korkea, koska nämä eivät ole osallistuneet hintojen vahvistamiseen eivätkä tuotannonrajoitustoimenpiteistä päättämiseen tai niiden toteuttamiseen.

296 Kantajan mukaan se itse ja muut pienet tuottajat ovat joutuneet uhreiksi komission pyrkiessä saavuttamaan kaksi keskenään ristiriidassa olevaa tavoitetta. Komissio on yhtäältä halunnut tuomita Storalle suuren sakon, koska Stora kuului kartellin "johtajiin". Toisaalta Storalle määrättyä sakkoa alennettiin huomattavasti, sillä näin saatiin luoduksi ennakkotapaus, jolla yrityksiä pyrittiin houkuttelemaan olemaan puolustamatta itseään.

297 Kantaja toteaa, että nämä kaksi tavoitetta kyettiin sovittamaan yhteen vain tuomitsemalla kaikki tuottajat suuriin sakkoihin. Tällaisia seikkoja ei kuitenkaan olisi pitänyt ottaa huomioon sakkoa laskettaessa.

298 Komissio kiistää kantajan väitteen, jonka mukaan sakkojen taso olisi asetettu keinotekoisesti erittäin korkealle, jotta Storalle olisi voitu myöntää perusteettoman suuri alennus.

299 Komission mukaan Storan ja Renan kanssa tehtiin yhteistyötä varhaisessa vaiheessa, ja tämä edisti huomattavalla tavalla menettelyn loppuunsaattamista.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

300 Kantajan päättely perustuu siihen olettamukseen, että komissio on asettanut sakkojen yleisen tason epätavallisen korkealle. Näin ollen on syytä

tutkia, onko komissio tehnyt ilmeisen arviointivirheen tätä tasoa määrätessään.

301 Tässä asiassa sakkojen yleinen taso on määrätty ottaen huomioon rikkomisen keston (päätöksen 167 perustelukappale) ja seuraavat seikat (168 perustelukappale):

"— salainen yhteistyö hintojen vahvistamisessa ja markkinaosuuksien jakaminen ovat sellaisenaan kilpailusääntöjen vakavaa rikkomista,

— kartelli kattoi melkein koko yhteisön alueen,

— yhteisön kartonkimarkkinat ovat merkittävä teollisuudenala, jonka kokonaisliikevaihto on vuodessa noin 2,5 miljardia ecua,

— rikkomiseen osallistuneet yritykset edustavat käytännöllisesti katsoen koko markkinoita,

— kartelli toimi säännöllisten ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneiden kokousten muodossa, joiden tarkoituksena oli yhteisön kartonkimarkkinoiden yksityiskohtainen säätely,

— salaisen yhteistyön todellisen luonteen ja ulottuvuuden peittämiseksi toteutettiin huolellisesti suunniteltuja toimia (PWG:n ja JMC:n kokouksia koskevia

virallisia pöytäkirjoja ja asiakirjoja ei ole; osallistujia kehotettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja; hinnankorotuksista ilmoittavien kirjeiden ajoitus ja järjestys suunniteltiin siten, että korotusten voitiin väittää olevan vain 'toisten seurailua', jne.),

— kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa."

302 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa lisäksi, että komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamasta vastauksesta ilmenee, että sakkojen perustaso oli 9 tai 7,5 prosenttia kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, siten että ensin mainittua prosenttia sovellettiin kartellin "johtajiksi" katsottuihin yrityksiin ja pienempää prosenttia muihin yrityksiin.

303 Ensiksi on korostettava, että komissio voi sakkojen yleistä tasoa harkitessaan perustellusti ottaa huomioon, että yhteisön kilpailusääntöjen selvät rikkomiset ovat vielä melko yleisiä, joten se voi korottaa sakkojen tasoa niiden varoittavan vaikutuksen vahvistamiseksi. Vaikka komissio on aikaisemmin määrännyt tietyntasoisia sakkoja tietyntyyppisistä rikkomisista, se ei estä sitä korottamasta tätä tasoa asetuksessa N:o 17 säädetyissä rajoissa, jos osoittautuu, että se on välttämätöntä yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi (ks. mm. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 105—108 kohta ja em. asia ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, 385 kohta).

304 Toiseksi on todettava päätöksestä ilmenevän, ettei tässä asiassa ole otettu huomioon mitään yleisiä lieventäviä asianhaaroja sakkojen yleistä tasoa määrättäessä. Salaisen yhteistyön peittämiseksi toteutetut toimenpiteet osoittavat lisäksi, että kyseiset yritykset olivat täysin tietoisia toimintansa lainvastaisuudesta. Komissio

on näin ollen voinut ottaa nämä toimenpiteet huomioon rikkomisen vakavuutta arvioidessaan, koska ne ovat erityisen vakava osa kilpailusääntöjen rikkomista.

305 Kolmanneksi on korostettava perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisen pitkää kestoa ja ilmeisyyttä ja sitä, että se on tapahtunut siitä huolimatta, että komission aikaisempi päätöskäytäntö ja erityisesti ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1986 tehty komission päätös 86/398/ETY (asia IV/31.149 — Polypropeeni; EYVL L 230, s. 1) olisi pitänyt ymmärtää varoitukseksi.

306 Näiden seikkojen perusteella on katsottava, että päätöksen 168 perustelukappaleessa mainitut perusteet osoittavat komission vahvistaman sakkojen yleisen tason perustelluksi. Minkään perusteella ei näin ollen voida katsoa, että komissio olisi sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana asiaankuulumattomia seikkoja.

307 Sen kysymyksen osalta, otetaanko yrityksille määrätyssä perusprosentissa, joka määräytyy sen mukaan, onko yritys ollut kartellin "johtaja" vai "rivijäsen", riittävästi huomioon kunkin yrityksen todellinen osuus kartellissa, on aluksi korostettava, että komissio on katsonut aivan oikein, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten oli kannettava erityinen vastuu kilpailusääntöjen rikkomisesta (päätöksen 170 perustelukappale).

308 Komissio on lisäksi arvioinut oikein kartellin "johtajien" ja sen "rivijäsenten" osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta käyttäessään perustasona 9:ää ja 7,5:tä prosenttia merkityksellisestä liikevaihdosta laskiessaan näihin kahteen eri ryhmään kuuluville yrityksille määrättäviä sakkoja.

309 Siltä osin kuin kantaja väittää, että sitä on kohdeltu syrjivästi Storaan ja Renaan verrattuna, on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin kuuluvaa yhdenvertaisuusperiaatetta loukataan ainoastaan, jos toisiinsa rinnastettavissa olevia tilanteita kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tilanteita kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok. 1984, s. 4209, 28 kohta; asia C-174/89, Hoche, tuomio 28.6.1990, Kok. 1990, s. I-2681, 25 kohta ja vastaavasti asia T-100/92, La Pietra v. komissio, tuomio 15.3.1994, Kok. H. 1994, s. II-275, 50 kohta).

310 Stora toimitti komissiolle tässä asiassa ilmoituksia, joissa oli erittäin yksityiskohtainen selvitys kilpailusääntöjen rikkomisen luonteesta ja kohteesta, PG Paperboardin eri toimielinten toiminnasta sekä eri tuottajien osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen. Storan näissä ilmoituksissaan antamat tiedot ylittävät huomattavasti sen, mitä komissio voi vaatia asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla. Vaikka komissio päätöksessä toteaa saaneensa todisteita, jotka vahvistivat Storan ilmoituksessa olleiden tietojen paikkansapitävyyden (112 ja 113 perustelukappale), siitä ilmenee selkeästi, että Storan ilmoitukset ovat olleet pääasiallinen todiste kilpailusääntöjen rikkomisesta. Näin ollen on todettava, että ilman Storan ilmoituksia komission olisi ollut ainakin paljon vaikeampaa todeta päätöksen kohteena olevaa kilpailusääntöjen rikkomista ja tarpeen vaatiessa saada sitä loppumaan.

311 Tässä tilanteessa ja vaikka Stora oli ryhtynyt yhteistyöhön vasta sen jälkeen, kun komissio oli tehnyt yrityksissä tutkimuksia asetuksen N:o 17 14 artiklan 3 kohdan nojalla, komissio ei ole ylittänyt harkintavaltaansa sakkojen suuruuden määräämisessä, kun se on alentanut Storalle määrättyä sakkoa kahdella kolmasosalla.

312 Renan sakkoon tehdystä alennuksesta riittää, kun todetaan, ettei kantaja ole kiistänyt päätöksen 171 perustelukappaleen toisessa kohdassa olevaa toteamusta,

jonka mukaan Rena "oli vapaaehtoisesti antanut komissiolle tärkeitä asiakirjoja".

313 Kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa omalta osaltaan kiistänyt osallistuneensa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen. Näin ollen kantaja ei voi perustellusti väittää, että sitä olisi syrjitty suhteessa Storaan ja Renaan.

314 Edellä esitetyn perusteella kanneperuste on hylättävä.

3. *Kanneperuste, jonka mukaan oikeutta olla todistamatta itseään vastaan on loukattu*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

315 Kantaja toteaa yhtäältä, että Renalle ja Storalle määrättyjä sakkoja on alennettu kahdella kolmasosalla sen vuoksi, että ne ovat tehneet aktiivista yhteistyötä komission kanssa, ja toisaalta, että niille yrityksille, jotka väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa eivät ole kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuvat (päätöksen 170 ja 171 perustelukappale), määrättyjä sakkoja on alennettu yhdellä kolmasosalla.

316 Kantajan mukaan komissiolla ei sakkoja määrätessään ole kuitenkaan oikeutta erottaa toisistaan yrityksiä, jotka ovat kiistäneet väitteet, ja yrityksiä, jotka eivät ole niitä kiistäneet. Vedoten yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 374/87, Orkem vastaan komissio, 18.10.1989 antamaan tuomioon (Kok. 1989, s. 3283, 35 kohta) kantaja katsoo, että yritysten on voitava valita vapaasti puolustautumistapansa silloin kun ne ovat joutuneet tutkimuksen kohteeksi. Tällaista vapautta ei kuitenkaan enää olisi, jos komissio voisi määrätä ankaramman seuraamuksen itseään puolustavalle yritykselle.

317 Kantajan mielestä komission päätös on lisäksi ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 4.11.1950 tehdyn Euroopan yleissopimuksen (jäljempänä ihmisoikeussopimus) 6 artiklan vastainen, sillä tätä määräystä sovelletaan kilpailun alalla toimivaltaisiin viranomaisiin (Euroopan ihmisoikeustoimikunnan lausunto asiassa 11598/85, Stenuit v. Ranska, Kertomus 30.5.1991, A-sarja, nro 232-A).

318 Kantajalle määrätty sakko olisi siten alennettava tasolle, jota on sovellettu niihin yrityksiin, jotka eivät ole kiistäneet osallistumistaan kilpailusääntöjen rikkomiseen.

319 Komission erityisesti Storalle ja Renalle myöntämän sakon alentamisen osalta kantaja toteaa, että näiden molempien yritysten ilmoitukset koostuivat lähinnä selittävistä selonteoista eivätkä konkreettisista asiakirjoista tai tiedoista. Yhteisöjen tuomioistuin on pitänyt tällaisten tietojen ilmoittamista itseään vastaan todistamisena (em. asiassa Orkem v. komissio annettu tuomio). Oikeus kieltäytyä todistamasta itseään vastaan on kuitenkin vailla merkitystä, jos komissiolla olisi oikeus määrätä ankarampi seuraamus yrityksille, joka vetoavat tähän oikeuteensa, kuin yrityksille, jotka eivät siihen vetoa. Sakkoa ei näin ollen pidä alentaa sellaisen yhteistyön perusteella, johon yrityksillä on oikeus olla ryhtymättä.

320 Komissio katsoo, että sille kuuluva harkintavalta kattaa sellaisille yrityksille määrättyjen sakkojen alentamisen, jotka ovat tehneet sen kanssa yhteistyötä tutkimusten aikana. Edellä mainitussa asiassa Orkem vastaan komissio annetussa tuomiossa tätä harkintavaltaa ei mitenkään rajoiteta. Se, että komissio ei voi pakottaa yritystä myöntämään kilpailusääntöjen rikkomista koskevia todisteita paikkansapitäviksi, ei estä komissiota alentamasta sakkoa tunnustuksena yrityksen tutkimusten aikana tekemästä yhteistyöstä.

321 Komissio toteaa lisäksi, että Storan ja Renan kanssa tehtiin yhteistyötä varhaisessa vaiheessa, ja tämä edisti huomattavalla tavalla menettelyn loppuunsaattamista.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

322 Kuten komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen vastauksena toimittamasta taulukosta ilmenee, kantajalle määrätyn sakon suuruus on vahvistettu 7,5 prosentiksi sen vuonna 1990 yhteisön kartonkimarkkinoilta saamasta liikevaihdosta. Tätä sakkoa ei ole alennettu.

323 On katsottava, että koska komission käyttämä sakkojen yleinen taso on päätöksessä mainitut perusteet huomioon ottaen katsottu perustelluksi, komissio on, kuten päätöksessä on mainittu, todella alentanut yrityksille määrättyjä sakkoja, jos ne olivat halukkaita yhteistyöhön hallinnollisen menettelyn aikana. Kantajan väitettä, jonka mukaan komissio olisi korottanut puolustautumisoikeuksiaan käyttäneille yrityksille määrättyjä sakkoja, ei siis voida hyväksyä.

324 Tästä seuraa, että alentaessaan sakkoja yhteistyön perusteella komissio ei ole tässä asiassa pakottanut kantajaa antamaan sellaisia vastauksia, joiden seurauksena sen olisi ollut myönnettävä kilpailusääntöjen rikkominen (ks. em. asia Orkem v. komissio, tuomion 35 kohta).

325 Tältä osin on todettava, että jos yritys ei vastaa väitetiedoksiantoon tai ei ota väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa kantaa tosiasiaväitteisiin taikka tässä vastauksessa kiistää väitetiedoksiannossa esitetyt tosiasiaväitteet keskeisiltä osin tai kokonaan — eli käyttää tällä tavoin puolustautumisoikeuksiaan komissiossa käydyssä hallinnollisessa menettelyssä —, ei ole perusteltua, että yrityksen sakkoa alennettaisiin hallinnollisessa menettelyssä harjoitetun yhteistyön vuoksi. Alennuksen myöntäminen tästä syystä on perusteltua vain, jos komissio on yrityksen käyttäytymisen vuoksi voinut todeta kilpailusääntöjen rikkomisen helpommin ja tarpeen vaatiessa saada sen loppumaan (ks. em. asia ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, 393 kohta). Jos yritys nimenomaisesti ilmoittaa, ettei se kiistä niitä

tosiasiaväitteitä, joihin komission siihen kohdistamat väitteet perustuvat, sen voidaan tällöin katsoa helpottaneen komission tehtävää eli yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisten toteamista ja niistä rankaisemista.

326 Kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa kuitenkin kiistänyt osallistuneensa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen. Kantaja ei siten ole käyttäytynyt tavalla, joka oikeuttaisi sakon alentamiseen hallinnollisessa menettelyssä tehdyn yhteistyön perusteella.

327 Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan osalta riittää, kun todetaan, ettei kantaja ole esittänyt näyttöä tämän väitteensä tueksi.

328 Näin ollen kanneperuste on hylättävä.

4. *Kanneperuste, jonka mukaan sakon määräämisperusteita on arvioitu virheellisesti*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

329 Kantaja katsoo, että siltä osin kuin komissio on arvioinut virheellisesti kantajan kartelliin osallistumista, se ei ole ottanut oikealla tavalla huomioon sakon määräämisperusteita, sellaisina kuin ne on mainittu päätöksen 169 perustelukappaleessa.

330 Siltä osin, mikä oli kunkin yrityksen osuus salaista yhteistyötä koskevissa sopimuksissa (päätöksen 169 perustelukappaleen ensimmäinen luetelmakohta), päätöksestä ilmenee (170 perustelukappale), että komissio on tehnyt eron ainoastaan kartellin "johtajien" ja sen "rivijäsenten" välillä ja ettei se ole ottanut huomioon mitään muuta yrityskohtaiseen käyttäytymiseen liittyvää seikkaa. Kantajan mukaan komissio on tehnyt siten yleisen arvion kartelliin osallistumisesta mutta jättänyt arvioimatta kunkin yksittäisen tuottajan osuutta.

331 Kunkin yrityksen merkitystä alalla koskevan arviointiperusteen osalta (169 perustelukappaleen kolmas luetelmakohta) kantaja toteaa, että komissiolle olisi pitänyt olla selvää, että kantaja on pieni tuottaja. Kilpailupolitiikasta vastaavan komission jäsenen 13.7.1984 pitämässä lehdistötilaisuudessa kävi ilmi, ettei komissio ole ottanut huomioon yritysten todellista kokoa.

332 Komissio väittää, että se on kantajan sakon suuruutta määrätessään ottanut huomioon ne seikat, joihin kantaja vetoaa, kuten päätöksen 169 perustelukappaleesta ilmenee.

333 Komissio muistuttaa todenneensa yhden kilpailusääntöjen rikkomisen ja korostaa, että sakot on määrätty tämän perusteella. Koska kaikki yritykset, joille päätös on osoitettu, ovat osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen kokonaisuudessaan, kantajalle on määrätty sakko paitsi sen toteuttamien hinta-aloitteiden myös muiden päätöksen 1 artiklassa mainittujen kilpailusääntöjen rikkomisen osatekijöiden osalta.

334 Lisäksi kunkin tuottajan koko on otettu välttämättä huomioon, sillä sakot on laskettu liikevaihdon perusteella.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

335 On selvää, että määrätyt sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin "johtaja" vai muu.

336 Kantajalle määrätty sakko vastaa 7,5 prosenttia sen vuonna 1990 yhteisön kartonkimarkkinoilta saamasta liikevaihdosta. Käyttäessään perustana tätä liikevaihtoa komissio on siten ottanut huomioon yrityksen koon alalla.

337 Seuraavaksi on syytä muistuttaa, ettei kantajan voida katsoa olevan vastuussa markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä, kuten edellä jo todettiin.

338 Tästä toteamuksesta huolimatta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi täyden harkintavaltansa nojalla, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen, johon kantaja on syyllistynyt, eli osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, on kuitenkin niin vakava, ettei sakkoa ole syytä alentaa.

339 Tältä osin on todettava, ettei kantaja ole osallistunut PWG:n kokouksiin ja että sen ei siten ole seuraamusta määrättäessä katsottu olleen kartellin "johtaja". Koska kantaja ei ole ollut — komission sanamuotoa käyttäen — kartellin "vetäjä" (päätöksen 170 perustelukappaleen ensimmäinen kohta), sen osalta käytetty sakon taso on ollut 7,5 prosenttia vuonna 1990 kartonkialalta yhteisöstä saadusta liikevaihdosta. Tämä sakkojen yleinen taso on perusteltu (ks. edellä 301 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

340 Vaikka komissio onkin katsonut virheellisesti, että yrityksille, jotka eivät olleet edustettuina PWG:ssä, annettiin "täysi tieto" markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä (58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta), päätöksestä itsestään kuitenkin ilmenee, että nimenomaan PWG:ssä kokoontuneet yritykset harjoittivat yhteistoimintaa markkinaosuuksien "jäädyttämisen" osalta (mm. 52 perustelukappale) ja että niiden tuottajien markkinaosuuksista, jotka eivät ole olleet edustettuina kokouksissa, ei ole keskusteltu. Kuten komissio on todennut päätöksen 116 perustelukappaleen toisessa kohdassa, "markkinoiden jakamista (erityisesti 56 ja 57 perustelukappaleessa kuvattua markkinaosuuksien jäädyttämistä) koskeneet sopimukset koskivat luonteensakin puolesta pääasiallisesti suuria tuottajia". Markkinaosuuksia koskenut salainen yhteistyö, johon kantajan on virheellisesti katsottu osallistuneen, on komission mukaan ollut vain liitännäistä suhteessa varsinkin salaiseen hintayhteistyöhön.

341 Sen kantajan väitteen osalta, jonka mukaan komissio ei sakon suuruutta määrätessään ole ottanut huomioon kantajan osuutta kartellissa (päätöksen 169 perustelukappaleen ensimmäinen luetelmakohta), on todettava, että komissio on kirjelmissään myöntänyt, ettei se ole katsonut, että kantajan osuus kartellissa olisi ollut vähemmän tärkeä kuin kartellin muiden "rivijäsenten" eli yritysten, jotka eivät ole olleet edustettuina PWG:ssä.

342 Päätöksessä on tältä osin selvitetty, että yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, saivat tiedon PWG:n päätöksistä JMC:n kokouksissa ja että viimeksi mainittu toimielin oli se pääasiallinen foorumi, jossa PWG:n päätökset valmisteltiin ja jossa käytiin yksityiskohtaisia keskusteluja kyseisten päätösten täytäntöönpanosta (ks. erityisesti päätöksen 44—48 perustelukappale). Näin ollen komissio on arvioinut oikein sen kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta, johon toisaalta kartellin "johtajat" ja toisaalta sen "rivijäsenet" ovat syyllistyneet, kun se on näihin kahteen ryhmään kuuluville yrityksille määrättävää sakkoa laskiessaan pitänyt perustasona 9 prosenttia ja 7,5 prosenttia asiassa merkityksellisestä liikevaihdosta.

343 Se, että kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin, on näytetty toteen vain kahden tämän toimielimen kokouksen osalta niistä yhteensä 17 kokouksesta, jotka on pidetty sinä ajanjaksona, jona kantajan on näytetty rikkoneen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, eli huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana. Kuten päätöksen liitteenä olevasta taulukosta 4 ilmenee, kantaja on osallistunut huomattavasti satunnaisemmin tämän toimielimen kokouksiin kuin muut yritykset, joita on pidetty kartellin "rivijäseninä".

344 Kuten edellä on jo todettu, komissio ei myöskään kiistä sitä, että kantajan Manner-Euroopassa soveltamia hintoja on korotettu kyseisen ajanjakson aikana vuosittain 1.1. ja/tai 1.7. eli muina ajankohtina kuin mistä PG Paperboardissa oli sovittu.

345 Nämä seikat huomioon ottaen kantajan osuuden kartellissa olisi pitänyt katsoa olleen vähemmän tärkeä kuin muiden "rivijäseninä" pidettyjen yritysten.

346 Lisäksi on otettava huomioon, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että kantaja olisi osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1989 maaliskuun välisenä aikana.

347 Nämä seikat huomioon ottaen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alentaa täyden harkintavaltansa nojalla sakon määrää.

348 Kaiken edellä esitetyn perusteella päätöksen 1 artikla on kumottava kantajan osalta siltä osin, kuin kantajan osalta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen alkamisajankohta on vahvistettu vuoden 1989 huhtikuuta aikaisemmaksi ajankohdaksi. Myös päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta on kumottava kantajan osalta. Lisäksi kantajan osalta on kumottava päätöksen 2 artikla osittain.

349 Päätöksen 3 artiklassa määrätty sakko on vahvistettava 750 000 ecuksi.

350 Muilta osin kanne on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

351 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty vain osittain, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että on perusteltua tämän asian olosuhteet huomioon ottaen määrätä, että komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja että se velvoitetaan korvaamaan puolet kantajan oikeudenkäyntikuluista. Kantaja vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) EY:n perustamissopimuksen soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki) 1 artikla kumotaan kantajan osalta siltä osin, kuin kantajan osalta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen alkamisajankohta on vahvistettu vuoden 1989 huhtikuuta aikaisemmaksi ajankohdaksi.

2) Päätöksen 94/601/EY 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta kumotaan kantajan osalta.

3) Päätöksen 94/601/EY 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta kumotaan kantajan osalta, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:
"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

4) Kantajalle päätöksen 94/601/EY 3 artiklassa määrätty sakko vahvistetaan 750 000 ecuksi.

5) Muilta osin kanne hylätään.

6) Komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan puolet kantajan oikeudenkäyntikuluista.

7) Kantaja vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä toukokuuta 1998.

H. Jung

kirjaaja

B. Vesterdorf

presidentti

Sisällys

Kanteen perustana olevat tosiseikat ..... II - 1135

Oikeudenkäyntimenettely ..... II - 1142

Asianosaisten vaatimukset ..... II - 1144

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 1145

A Kanneperuste, jonka mukaan kantajan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska komissio ei väitetiedoksiannossa ja päätöksessä ole täsmällisesti todennut yksittäisten tuottajien käyttäytymistä ..... II - 1145

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1145

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1149

B Perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista koskeva kanneperuste ..... II - 1152

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1152

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1153

C Kanneperuste, jonka mukaan perustamissopimuksen 85 artiklaa on rikottu, koska komissio on tehnyt ilmeisen virheen arvioidessaan tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja ..... II - 1154

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1154

PG Paperboardin toimielimet ..... II - 1154

— PC:n tehtävät ja kantajan osallistuminen sen toimintaan ..... II - 1154

— JMC:n tehtävät ja kantajan osallistuminen sen toimintaan ..... II - 1157

— Talousjaoston tehtävät ja kantajan osallistuminen sen toimintaan ..... II - 1161

Hinta-aloitteet ..... II - 1162

"Hinta ennen määrää" -politiikka ..... II - 1166

Tietojen toimittamistavat ..... II - 1168

Kantajan osallistumisen kesto ..... II - 1170

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1170

1. Vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1989 huhtikuun välinen aika ..... II - 1171

a) Kantajan osallistuminen tiettyihin PC:n kokouksiin ..... II - 1171

b) Kantajan osallistuminen kolmeen talousjaoston kokoukseen ..... II - 1176

c) Kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen ..... II - 1180

d) Kyseessä olevaa ajanjaksoa koskevat johtopäätökset ..... II - 1180

2. Vuoden 1989 huhtikuun ja vuoden 1991 huhtikuun välinen aika ..... II - 1181

a) Kantajan osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön ..... II - 1181

— Kantajan osallistuminen kahteen JMC:n kokoukseen ..... II - 1181

— Kantajan osallistuminen 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen II - 1187

— Kantajan tosiasiallinen hintakäyttäytyminen ..... II - 1189

— Johtopäätös kantajan osallistumisesta salaiseen hintayhteistyöhön ..... II - 1190

b) Kantajan osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ... II - 1191

c) Kantajan osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ..... II - 1198

d) Johtopäätökset, jotka koskevat kantajan osallistumista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen huhtikuun 1989 ja huhtikuun 1991 välisenä aikana ..... II - 1202

3. Lopullinen päätelmä kanneperusteesta ..... II - 1202

D Kanneperuste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska komissio ei ole antanut tiedoksi kaikkia asiassa merkityksellisiä asiakirjoja ..... II - 1203

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1203

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1204

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 1206

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1206

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1208

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus ..... II - 1215

1. Kanneperusteet, jotka koskevat yhteisissä lausumissa käsiteltyjä seikkoja ..... II - 1215

2. Kanneperuste, joka koskee suhteellisuusperiaatteen loukkaamista ..... II - 1216

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1216

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1217

3. Kanneperuste, jonka mukaan oikeutta olla todistamatta itseään vastaan on loukattu .. II - 1222

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1222

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1224

4. Kanneperuste, jonka mukaan sakon määräämisperusteita on arvioitu virheellisesti .... II - 1225

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1225

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1227

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 1230